

בסייעתא דשמיא

ערוך לו בד

ל'קט

בענייני דרכי לימוד התורה
עם דברי חיזוק
בעקבות המאורעות במירון

מדבריהם של רבותינו הקדושים לבית גור זיע"א
ומתורתו של רבינו ראש הישיבה שליט"א

סיון תשפ"א

תוכן העניינים

דרכי תורה

4	שבילי דאורייתא
	ניצוצות אור מכ"ק מרן ארמו"ר בעל האמרי אמת זיע"א בענייני לימוד התורה ודרכי קניינה
7	על משכנות הרועים
	בכותלי בית המדרש של רבותינו הקדושים זיע"א - דרכי הלימוד, הדרכות, חינוך וחיוזק ללימוד תורה ביגיעה, עדות היה מכותלי בית המדרש
11	ואור לנתיבתי
	שו"ת מאיר עיניים בדרכי לימוד התורה והשיטות השונות באופני הבנת הלימוד הסוגיות מאת רבינו שליט"א
17	היא שיחתי
	שיח של תורה בין רבינו שליט"א לבין ראש ישיבת סלבודקא הגאון הגדול רבי דב לגר שליט"א
24	הכתב והמכתב
	מכתבי הדרכה בלימוד התורה מאת רבינו שליט"א

דרכי חז"ק

27	גדולה אונאת דברים
	לימוד מתורתו של רשב"י בעקבות אסון מירון
32	נבוכות כל עשתונות
	מכתב רבינו שליט"א בעקבות האסון עם פיענוחים ומראי מקומות
34	נטפי נחמה
	מכתבי טללי עוז ונחם מאת רבותינו הקדושים מצוקי ארץ
37	כי את אשר יאהב ה' יוכיח
	דברי תנחומים וחיוזק בעת ניהום האבלים בימי השבעה על אסון מירון
38	על כי אין אלוקי בקרבי
	דברי התעוררות מרבינו שליט"א לחשבון הנפש ותיקון המעשים
39	קבלת יסורים באהבה
	מכתב עידוד וחיוזק להר"י רוזנקראנץ זכרנו לברכה לאחר פטירת בתו ע"ה

© עריכה: מוסדות 'פני מנחם' אשדוד. רח' רבי מאיר בעל הנס 46
הפקה - דבר אמת : de422144@gmail.com

פתח דבר

"אשרי אדם עוז לו כך" (תהילים פד, ו) "אלוקים לנו מחסה ועוז עזרה בצרות נמצא מאוד" (תהילים מז, ב)

ישנה תורה כמות שהיא, וישנה לתורה כמות שהיא חקוקה בלב איש ישראל. התורה ניתנה מסיני לפני אלפי שנים, וכתר תורה מונח מאז בקרן זוית. עומד ומצפה לבן ישראל שיבוא ויעמול בה ויחקקנה על לוח ליבו, שיבלעו דברי תורה בדם התמצית שלו, להאיר בו בכל מעשיו בכל פינות אשר יפנה.

אז תעבור התורה לשכון ממקום כבודה אל לב איש ישראל, להיותו היכל השם בכל הווייתו. ואז אשריו שהביא את ה"עוז" - אין עוז אלא תורה - אליו פנימה "כך". כך בתורתך כך ביראתך.

וכדברי רבינו ה'שפת אמת' זיע"א, בשבועות שנת תרנ"א "קריאת רות בשבועות להודיע כי לא המדרש העיקר אלא המעשה. וכ"כ אשרי אדם עוז לו כך שיהי' התורה נבלעת בדמו. מסילות בלבם לעשות חקיקה ורשימות בלב. וכן הי' מעשה בועז ורות תורה. ולכן נקרא בועז בו עוז שהיא התורה".

בימים אלו עת בא יום חג השבועות יום מתן תורה, עת בו כופף כל איש ישראל קומתו לרגלי אור לקבל את התורה מחדש בכל שנה ושנה. שומה עלינו לחפש במסילותיה של תורה, את הדרך הנכונה לעלות בה, איך להעמיק בה, וכיצד ללמוד, באופן שתוכל התורה להיכנס בקרבנו ולהאיר לנו את מחשכי עולם הזה. לקבל את התורה "תורת אמת", אשר נתן לנו" ולהביא אלינו בבחינת "וחיי עולם נטע בתוכנו" - בתוכנו ממש.

מתוך מחשבה זו יצאנו בעת זו ללקט באמרים, מביכורי תנובתם של רבותינו הקדושים זיע"א, אשר יסדו דרך וסללו נתיב, בדרכי לימוד התורה, כיצד ייגש הלומד אל דף הגמרא, בדרכי ירא"ש וחסידות הקודמים ללימוד, על הלימוד עצמו - כיצד למדו ואיך הגו בתורה הקדושה רבוה"ק ותלמידיהם לדורותם.

התורה כאשר הופכת להיות חלק ממהות היהודי, הרי היא מאירה את דרכיו, ונותנת לו עוז ותושיה לעמוד מול כל מיצר בחייו. בימים אלו בעומדנו לאחר הפרץ שפרץ בנו ה' ביום ל"ג בעומר באוהלו של רשב"י במירון ר"ל, ראינו לנכון להסמיך לקט דברי תורה וחיזוק מרבוה"ק זיע"א אשר יצאו לישע עמם לחזק ולאמץ לבבות נדכאים, ומאשר נאמר ונכתב בבית מדרשו של רבינו שליט"א בהתייחס לחשבון הנפש אשר עלינו לערוך בעת שכזו, לעורר הלבבות לשוב אל השם.

ויהי רצון שנשמע אך טוב וחסד, שנזכה להתחזק יחדיו בדרכי טוב ונועם, ונצמד יחד לקבלת התורה בשמחה ובאחדות כאיש אחד בלב אחד, ומשם יושפעו כל השפעות טובות הנצרכות לנו בתוך שאר כלל ישראל, אכ"ר.

עריכת הלקט נעשתה בדרך אפשר, ואיתנו תלין משוגתנו. תודה מיוחדת לכל המסייעים והעוזרים בעצה ובתושיה ובכל דבר המסייע. תודה מיוחדת למכון הנכבד "עיברא דדשא" הנושא את משא ההוצאה לאור של תורת רבינו שליט"א בכל עת, וזכות הרבים של דברי התורה תלוייה בו.

העורכים

ניצוצות אור מכ"ק מרן
אדמו"ר בעל האמרי אמת
זיע"א בענייני לימוד התורה
ובדרכי קניינה

שבילי דאורייתא

איתא [תנחומא בראשית א] התורה ניתנה באש שחורה
על גבי אש לבנה.

היינו, עד כמה שמתלבנים - יכולה התורה לחול.
(אמרי אמת, פנחס - לא ידוע השנה)

...צריכים להכין עצמם לתורה ליישר המדות,
וכדאיתא [ויק"ר ט, ג] "לשמר את-דרכך עץ החיים"
[בראשית ג, כד], מכאן שדרך ארץ קדמה לתורה.
וזהו דרך ה' כדכתיב [שם יח, יט] "ושמרו דרך ה'".
(אמרי אמת, לך לך תרצ"א)

הכנה לתורה

"ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני" [שמות יט, ב].
ברש"י ובמכילתא [בחדש א] 'מה ביאתן למדבר
סיני בתשובה אף נסיעתן מרפידים בתשובה'.
הלא היה רק מסע אחד מרפידים למדבר סיני
ולמה חזרו לעשות תשובה. אולם זה בא ללמד
שלפני כל לימוד צריכים לעשות תשובה, זה נכנס
יותר ללב, וזהו שאיתא 'השיבנו אבינו - לתורתך'.
(אמרי אמת, יתרו תרצ"ז)

1. כ"כ באמרי אמת, בראשית תרצ"ג.

[ישעיה מט, ד] "וְאֲנִי אֲמַרְתִּי לְרִיק יִגְעָתִי לְתוֹהוּ וְהִבֵּל כְּחִי כְלִיתִי אֶכֶן מְשַׁפְּטִי אֶת ה' וּפְעֻלָּתִי אֶת אֱלֹהֵי" כשמתייגעים בתורה אין דבר הולך לאבוד.

(אמרי אמת, שבועות תרצ"ז)

בשפת אמת [נח תרל"ה] בשם ספרים, 'תיבת נח' היא תיבות תורה ותפלה... כתיב [בראשית ז, א] "בֹּא אִתָּה וְכָל בֵּיתְךָ אֶל הַתֶּבֶה", היינו להכנס עם כל החושים בתורה ותפלה, וכדאיתא בגמרא עירובין [נד.] "עֲרוּכָה בְּכָל וְשִׁמְרָה" [שמואל ב כג, ה] 'אם ערוכה ברמ"ח איברים שלך משתמרת' וכו'. שעל ידי זה היא משתמרת.

(אמרי אמת, נח תרצ"א)

יוכן היו עושין חסידים ואנשי מעשה שהיו מתבודדין ומכוונין בתפלתן עד שהיו מגיעים להתפשטות הגשמיות' וכו' [טור או"ח סי' צח]. אם תפלה שהיא חיי שעה צריכה להיות בהתפשטות הגשמיות, מכל שכן תורה שהיא חיי עולם.

(אמרי אמת - ליקוטים, עמ' צא.)

התמרה

אשר כתבת לעורר לבבך ליראת ה' ולעבודתו, אין לנו שיוור ועצה אחרת אך ע"י עסק התורה, ולא ע"י בילוי הזמן של שעות שלימות בריבוי שיחה שקורים לזה שיחות חסידות², ולא תשגיח במנהג אלה שעוברים על רצוני בזה ומבטלים את הזמן היקר במציאות, בפרט בימי הנעורים, אין ערוך אליו, אולם לעסוק כל היום בלימוד התורה זה התכלית...

(ממכתב האמרי אמת, ראש גולת אריאל, ח"א עמ' רצו)

'התקן עצמך ללמוד תורה' [אבות ב, יב].

וההכנה הוא יראת שמים, דכן איתא [אבות ד, טז] 'התקן עצמך בפרוודור כדי שתכנס לטרקלין', פרוודור הוא יראת שמים כדאיתא [שבת לא:]: שהן מפתחות החיצוניות, ותורה היא מפתחות הפנימיות דכן כתוב [שה"ש א, ד] "הִבְיָאֲנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו".

(אמרי אמת, שבועות תר"ע)

יגיעת התורה

...וכפי מה שמתייגעין בתורה - כך מתקיים מה שאיתא [אי"ר פתיחתא ב] 'המאור שבה היה מחזירן למוטב'.

(אמרי אמת, מקץ תרע"ב)

מאז"ל [האמרי אמת]¹, " בְּרִאשִׁית בְּרָא " [בראשית א, א], ברש"י, בראשית הכל, ברא. וחסר תיבה אחת.

והקשו המפרשים הלוא אין אדם מחסר בראש דבריו. אבל התורה מלמדת ממש להיפך, שאף שאין אדם מחסר בראש דבריו אבל אצל התורה חסר בראש, לרמז שצריך אדם לייגע עצמו להבין דברי תורה.

ואיתא בשם האר"י ז"ל בפנים יפות [סו"פ בא] "חֲמוּקֵי יִרְכִיף" [שה"ש ז, ב] 'מה ירך בסתר' [מו"ק טז.]. ומצינו בגמרא 'חסורי מחסרי והכי קתני', אף שהעיקר חסר - על ידי יגיעה מתגלה. חמוקי ר"ת חסורי מחסרי והכי קתני ע"כ, וכשזוכה נתגלה לו דברי תורה עוד יותר כעין מילתא דאיתא בקל וחומר טרח וכתב ליה קרא, שמתגלה לו רזין דאורייתא.

(בית ישראל, בראשית תש"ט)

כשמתייגעים בתורה הגם שאין מרגישין שום פעולה מזה, היגיעה אינה לריק ח"ו, וכן כתיב

- ועיין מרביצי תורה מעולם החסידות, ח"ב עמ' קד, שכאשר נשרף הבית המדרש בגור והקימו החסידים היכל חדש ורב-מדות, הורה השפת אמת לחתנו הגאון רבי חנוך צבי זצ"ל מבנדין לנסח שלט המכריז על מטרת בית המדרש שמיועד רק לתורה ולתפילה. הוסיף הגר"צ מלה אחת וכך כתב: "בית המדרש קודש לתורה ולתפלה ולחסידות", אולם כשראה האדמו"ר את השלט, אמר לו מיד למחוק את המלה האחרונה, אחרת עלול גם מי שרוצה לפטפט סתם לבוא הנה, באמתלא שמדבר דיבורי חסידות...
- וכתב על כך הפני מנחם (בהסכמה לס' חלקת אריה): ואנא חלא בר חמרא, שמח שגם מאלה אשר עוסקים במסחר ובדרך ארץ - ידיהם רב להם בתורה עד כדי חיבור ספרים בחידו"ת, אשרי חלקם, (וכבר אמרו חז"ל [ע"ז יט:]: 'כל העוסק בתורה נכסיו מצליחין לו, כתוב בתורה, שני בנביאים ומשולש בכתובים'), וירבו כמותו בין העוסקים במסחר שיעסקו בעמקות בתורה.

דרך הלימוד

קבלתי מכתבך ופטפוטי דאורייתא טבין, וידעת כי אם להשיב על הפלפולים שהם כהררים התלויים בשערה אין קץ, אולם בטח לימוד הפלפול רק טפל אצלך, כי העיקר להעמיק בדברי תוספות וראשונים במקומם, כי אין חקר לעומקם.

(ממכתב האמרי אמת, ראש גולת אריאל, ח"א עמ' פב)

מוסר וחסידות

...כי ודע מה שתשיב וכו' אינו להצעירים שיש להם לדעתי ענינים יותר נאותים, ולהעיר אזנם למוסר כמו שהחכם מכל אדם הזהיר [משלי א, ח] "שִׁמְעוּ בְּנֵי מוֹסֵר" וכו' כי זה יסוד הצעירים שלא להתבייש, גם ללמוד ספר שבט מוסר וכו', ובספרי חסידים קדמונים כמו ספרי הר' יונה ע"ה והר"ר יוסף יעב"ץ אשר לשונם אש אוכלת להמתעמק בהם, פי' הר' יונה משלי ואבות, ושערי תשובה, ופי' החסיד הר"י יעב"ץ המה על אבות. ותהלים ואוה"ח כהנה וכהנה.

שיטת ר"י סלנטר להנהיג בכל הישיבות לימוד המוסר פרקים בחובת הלבבות וכו', הוא טובה מאוד גם לכל בר אוריין.

(ממכתב האמרי אמת, אוסף מכתבים מכ' מג)

הרבה פעמים זרזני [האמרי אמת] ללמוד ספרי מוסר, והיה אומר הפסוק [משלי ד, יג] "הִחֲזִק בְּמוֹסֶר אֶל-תִּרְךָ", ופעם הוסיף וביאר שכמו בגמרא והלכה יש לעסוק יותר בראשונים מאשר באחרונים, כן בלימוד ספרי יראים טוב יותר לשים עיקר מעיניו בספרי מוסר של הראשונים.

(כ"ק אדמו"ר הפני מנחם, ראש גולת אריאל, ח"א עמ' רצו הערה 73)

עצתי שתלמדו בספר חפץ חיים ושמירת הלשון עכ"פ בב' ימים בשבוע, ואעידה עלי שמים וארץ כי אחרי שגמרתי הספרים הנ"ל הרגשתי בעצמי בזה פעולה לטובה.

(ממכתב האמרי אמת, אוסף מכתבים מכ' יב)

פעם קרא האמרי אמת להרה"ח ר' יוסף מריאן ז"ל ואמר לו: אתה משגיח על הבחורים, הזהר שלא יפסיקו באמצע הלימוד; איתא בירושלמי [שבת פ"א ה"ב] על הפסוק [תהלים לט, ז] "אֶךְ-בְּצִלִּים יִתְהַלֵּךְ-אִישׁ", 'יראה בעל השמועה כאילו הוא עומד כנגדו'. כאשר אביי ורבא עומדים כנגדו, איך אפשר להפסיק.

(מרבה תורה, עמ' רצט)

קביעות עיתים לתורה

לאחד מקרוביו, אברך בעל משפחה, שביקש הסכמתו לעסוק גם במסחר לפרנסתו, כתב האמרי אמת: 'והוא (=הסכמתי) באופן שתלמוד עכ"פ בכפל משעות המלאכה, הכוונה אם תעסוק במסחר שלוש שעות ביום אזי תלמוד עכ"פ ששה שעות ויהיה תורתך עיקר ויתבטל חד בתרי'...

(ראש גולת אריאל, ח"א עמ' רמד)

ואני שבע רצון ממה שכבוד תורתו עוסק בתורה וגם עוסק במסחר³.

(מהסכמת האמרי אמת לס' פרדס יוסף ח"א)

בדיבוק חברים

במדרש תנחומא [תרומה ב] "כִּי לָקַח טוֹב נְתַתִּי לָכֶם" וכו' [משלי ד, ב] 'שני פרקמטוטין עומדין וכו' אחד בידו מטכסא ואחד בידו פלפלין וכו' בוא ונחליף וכו' מה שביד זה אין ביד זה וכו', אבל התורה אינה כן זה שונה סדר זרעים וזה שונה סדר מועד, השנו זה לזה, נמצא ביד זה שנים וביד זה שנים'.

ומקשים העולם הלא גם בשאר כל האומניות והחכמות הוא כך. אולם כתיב [דברים לג, ד] "מוֹרָשָׁה קִהַלְתָּ יַעֲקֹב" שכאשר ישראל מתכנסין יחד התורה מתחזקת ביד כל אחד בכלל ובפרט.

איתא [תו"כ קדושים ד, יב] "וְאֶהְבֶּתָּ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ" וכו' זה כלל גדול בתורה, זה הוא ממש העיקר, שלא להיות צר עין במשנתו של חברו, ולהיות טוב עין כלפי חברו כדאיתא [נדרים לח.] גבי משה רבינו ע"ה שנהג טובת עין בתורה ונתנה לישראל.

זהו שנאמר בכרובים "וּפָנִיָּהֶם אִישׁ אֶל-אָחִיו" [שמות כה, כ], וכתיב [שם] "פָּרָשֵׁי כְנָפִים לְמַעַלָּה", רמז למלאכים שאין בהם קנאה ושנאה.

(אמרי אמת, תרומה תרס"ז)

על משכנות הרועים

דרכי הלימוד מבית מדרשם של רבוה"ק מגור ותלמידיהם

הנעורים, אין עירוב אי לא לעסוק כל היום בלימוד תוס' זה התכלית'.

(נדפס בקובץ תורני שפתי צדיק עמ' עמ' קסב)

לעסוק בדברי הראשונים

במכתב נוסף כותב רבינו האמרי אמת זי"ע: 'חפץ אני שיעסוק בדברי הראשונים זצ"ל, כי אין חקר לתבונתם, וטובה צפרנים של ראשונים'.

(ראש גולת אריאל חלק א עמ' פב הערה 9)

"כל מילה בתוספות"

'שמעתי מאמ"ז מרן אדמו"ר זצ"ל האמרי אמת שאמר, בכל מלה בתוספות צריכים לדייק. יעדעס ווארט איז ווערד א רענדל [ובתרגום ללשה"ק: כל מלה שוה דינר].

(ליקוטי יהודה פרשת לך לך, עמ' סו)

שיעור עיוני עולמי

על דבר התאחדות שיעור עיוני עולמי שאלתי בזה את כ"ק אדמו"ר הגאון הקדוש מגור שליט"א והשיב לי בפה קדשו אשר מאוד טוב הדבר להתאחד בלימוד התורה בשיעור עיוני הזה

(קובץ תלמודי חודשי "הפרדס" שיצא בפולין חשוון תרפ"ב)

ע"י חידוד שכלם
באמצעות חידושי
תורתו הנפלאים,
עלו ונתעלו במעלה
עליונה'

מרן הקדוש מקאצק זצ"ל הפליג מאד בהתועלת שמקבלים התלמידים הלומדים בישיבת רבינו זצ"ל [החידושי הרי"מ], וכידוע היה אז מפורסם בעולם סיגנון לימודו של רבינו שהוא בעומק החרפות ובינת הלב ולא כל מוחא סביל דא, עכ"ז צוה מרן הקדוש מקאצק לכמה מבני הנעורים שיסעו לווארשא ללמוד בישיבת רבינו לקחת לקח מפיו אף כי הדבר היה לפלא כי חשבו שלא הגיעו עדיין לידי מדה זו, ורבינו זצ"ל קיבלם בסבר פנים יפות ובמשך זמן קצר גדיים נעשו תישים, וע"י חידוד שכלם באמצעות חידושי תורתו הנפלאים, עלו ונתעלו במעלה עליונה ונעשו לומדים מופלגים ידועים לשם ולתהילה בקרב ישראל.

(מאיר עיני הגולה אות רנ"ג)

"לעסוק כל היום בלימוד תוספות"

במכתב מרבינו האמרי אמת זי"ע לחתנו רי"מ לעוין הוא כותב: 'ואת הזמן היקר במציאות, ובפרט בימי

"אשרי
אדם
עוז לו
בך
מסלות
כלבכם"

דרכי הלימוד
הדרכות
חינוך
חיזוק ללימוד תורה
ביגיעה
מכותלי בית המדרש

”הכנה לתפילה בלימוד ביגיעה”

הובא בספר נפלאות היהודי (דף כד, א) בשם ספר שושנים לדוד על תהלים: 'הגאון הנורא היהודי הקדוש נ"ע מפרשיסחא אמר, גמרא עם תוספות מטהר את המוח'. וכן הוא בסדור קול יעקב (סדר היום, דף ה, א ד"ה עוד אמר). וכן הובא גם בספר תפארת היהודי (דף יג, ב אות כט) בזה"ל: 'שח לי ביחוד כ"ק ש"ב הרה"ק מרן נתן דוד זי"ע משידלאווציא, שא"ז היהודי הקדוש נ"ע אמר, הכנה לתפלה, שיהיה בבחינת כל עצמותיו תאמרנה, הוא על ידי שני ענינים. א' נקיון הגוף, שמסיר המותרות מאתו, והוא בבחינת סור מרע, ואחר כך, לימוד גמרא ותוספת מטהר את המוח, והוא בבחינת ועשה טוב. ונרמז במאמר הכתוב (אסתר ט כה) "אמר עם-הספר ישוב מן-שבתו הרעה" - כמו הספר [לשון חז"ל לא ישב אדם לפני הספר וכו'] מסלק המותרות מראשו, וכן אמר עם הספר, כשלומד ומייגע עצמו בלימוד, הוא ההכנה האמתית להיות דבוק בעת התפלה ולהנצל ממחשבות זרות, והוא סור מרע ועשה טוב. אין טוב אלא תורה'.

במעון קיץ למד כעשרים דף גמרא ורש"י בכל יום, מלבד שיעור בעיון גפ"ת עם בניו ונכדיו שהיו שם, כשעה וחצי. דבר זה ראיתי בעיני.

(אוצר מכתבים מרבינו הפני מנחם זי"ע, חלק א מכתב מז במכתב לבניו במלאת לו ששים שנה)

”ובכל שבת שאל מה חידשנו”

ובכל שבת שאל [הגה"ק ר' יעקב מאיר בידרמן זצ"ל] לי ולנכדיו, מה חידשנו בלימוד באותו שבוע. כמובן, שאני הכנתי איזה חידוש, מה ששמעתי ממגידי השיעורים שלי. לפעמים היה מסכים, ולפעמים היה סותר את החידוש והיה לוקח את הסולם שם בחדר (כי החדרים בוורשא היו גבוהים מאד והספרים שאנק היו מגיעים עד התקרה) ועלה למעלה ממש עד התקרה ולקח משם ספר להראות שהצדק עמו. וככה פלפלנו במשך דקות, ואח"כ חזר ללימודיו. וכשגמר את לימודו, לבש מלבוש אחר והתפלל ערבית, עשה קידוש בחדרו אשר למד.

(ליקוטי יום טוב [עמ"ס ביצה, בקונטרס דברי זאב] במכתב מהר" פניחס ברקוביץ למר' הגה"ח רבי דניאל חיים אלטר שליט"א אודות זקינו הגרי"מ בידרמן זצ"ל)

החידוד והפלפול מלהיב ומעורר חשק לתורה

למען עורר נרדמים ולקבץ נידחים לעוררם ולתת להם מהלכים להתפתחות כשרונותם ורחשי ליבם חדשים לבקרים... לתת וועד לחכמים בקובץ ירחון תלמודי, והוא מוסר גדול, בפרט עבור הבחורים חובשי ביהמ"ד הי"ו לעוררם בדרכי החידוד והפלפול ועי"ז יתלהב ליבם אש דת וחשק נערץ ללמוד תורתנו הקדושה ברוח קנאת סופרים תרבה חכמה

על החתום - האדמו"ר האמרי אמת זי"ע יחד עם האדמו"ר הגה"ק מאוסטרובצא זי"ע והאדמו"ר מרדאמסק זי"ע.

(קובץ תלמודי חודשי "הפרדס" שיצא

בפולין תשרי תרפ"ב)

שיעור עיון ועשרים דף גרש"י בכל יום במעון הקיץ

רבי משה בצלאל [אלתר] זצ"ל, שהיה מפורסם ביראה, היה גם גאון גדול ולמדן, שבהיותו

’והבעש"ט רחה אותם, משום שהיה להם גיאות בעת לימודם’

יש בין החסידים המשבחים את עצמם שהם יודעים ללמוד, בטענה כי בפשיסחה ובקוצק שיבחו למי שידע ללמוד. והדבר מביא לידי גיאות ושכחה. כי שוכחים שלמעשה אין להם כל שייכות לגמרא, כלל ועיקר לא. בימי הבעש"ט היו לומדים גדולים, גדולי הדור, שישבו ולמדו יום ולילה בהתמדה רבה, והבעש"ט דחה אותם, משום שהיה להם גיאות בעת לימודם. ובאמת העיקר היא הגמרא המחזקת הכל, וכל התועלת הבא על ידי התורה שבע"פ אשר על זה נאמר, 'על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית' וגו'. והצדיקים רצו שייגע כל אחד בלימוד בעיון, ושידעו שהם לומדים דברי תורה, אבל לא להיפך ח"ו.

(חידושי הרי"ם על התורה, הוצאת י"ל לוי ירושלים תשכ"ה עמ' ד"ה יש בין החסידים, ובהוצאה מאוחרת יותר בהסכמת הפני מנחם, עמ' שנה):

ספרי הרשב"א לא זזו משולחננו

'סיפר לי הרה"צ רבי נחמיה אלטר ז"ל, שפעם אחת כשהיה עוד בילדותו, ציוו עליו אחיו הגדולים, הרה"ק רבי אברהם מרדכי זי"ע ואחיו הרה"צ רבי משה בצלאל זצ"ל, שישאל את אביהם הרה"ק בעל שפת אמת זי"ע, למה הוא כותב תמיד. השיב לו השפת אמת, שרבנו הרשב"א ז"ל גם כן היה כותב תמיד. היינו, הרשב"א על ש"ס, ותשובות כמה אלפים. ותמיד היה רגיל השפת אמת, שספרי הרשב"א לא זזו משולחננו.'

(בספר שפתי צדיקים כתבי רבי צבי דוד גלאזר, בני ברק תשנח)
(מערכת הרה"ק רבי יהודה אריה לייב מגור אות ד)

אמור רק באדמוריים, נזכיר את שמותיהם של הרה"צ מקינצק, הגה"צ מקוויגלוב, הגה"צ מוירשוב, הגה"ח ר' מנחם זמבא הי"ד, ועוד רבים שאיני מזכיר שמותיהם, כדי שלא להאריך, זכר כולם לברכה וכו'.

(על משכנות הרועים פרק ללמד בני יהודה קשת, מהרב החסיד מרדכי מייירנץ ז"ל תל אביב תשנ"ט עמ' לג)

"ראיתיו שקוע בשיעור חו"מ עם פי' התומים" – הגה"ח רבי מאטל אוסטרובער ז"ל

ואביא כאן מה שראיתי מחסיד אמיתי, הרה"ח ר' מאטל אוסטרובער ז"ל, בו ראו כולם דמות של חסיד אמיתי, בר דעת, הדבוק במידת האמת של חסידים קדמונים. הוא היה תלמיד מובהק של החסיד המפורסם, ר' בן ציון אוסטרובער ז"ל. כשפגשתי לראשונה, כשבאתי לישיבת שפת אמת, ראיתי שקוע בשיעור חושן משפט עם פירוש התומים, בצוותא עם חבירו הישיש, ר' העניך העצמער ז"ל. ככל שאני זוכר אותו, תמיד היה שקוע בעומקה של הלכה.

(שם)

והשיעור היה הולך ונמשך שש שבע שעות – הגה"ק רבי מנחם זמבא זצ"ל הי"ד

...ורכז את כל כשרונו בהבנת כל סוגיה וסוגיה על בוריה וכו', ובעיקר לעומק. בעלי כשרונות

שיעורי עיון בהתלהבות עצומה ובהגיון של ברזל

את שעורו אמר רבי נחמיה מתוך הכתב, בהתלהבות עצומה, כולו יקוד אש, כולו תוסס, כולו חרד שיכוין לאמיתותה של תורה וכו'. את סוגיית הש"ס לימד בעיון, חידושי, הגיון של ברזל. אינו מרבה בפלפולים, אלא כשיטת אביו הוא עמל לרדת לעומקה של הלכה, לבאר הדברים לאמיתה של תורה.

(חידושי רבי נחמיה עמ' קלג)

גמ' – עם תוס' וראשונים, שו"ע – רק אחרי גמ' תוס' רי"ף רא"ש וטור

'סדר הלימוד של הה"ג הגדול הרב בן ציון זצ"ל היה, ללמוד כמה שיעורים ביום, עם בחורי חמד מופלגי תורה ועם אברכים. והיה לומד בגמרא ותוספות כסדר הש"ס עם הראשונים רשב"א ריטב"א שיטמ"ק וכיו"ב, וכן היה לו שיעור ללמוד את השולחן ערוך, כסדר. וכשבא ללמוד את השולחן ערוך, למד מתחילה את הגמרא ותוס' להלכה ההוא, והרי"ף והרא"ש ואחר כך הטור, ואחרי זה למד את השולחן ערוך, וכן היה בכל הלכתא.

(וילקט יוסף מהגה"ח רבי יוסף מנדלקורן ז"ל)

(מערכת הגה"ח החסיד רבי בן ציון מאסטרואווע אות רלו)

כולם למדו שיעור עם תלמידים בעומק העיון

היהודי הקדוש, הרבי ר' בונם, הרה"ק מקאצק, כולם למדו שיעור עם תלמידים, בעומק העיון בגמרא ובמפרשים. מצויים איתנו מודפסים חידושים ופלפולים אשר נתחדשו בבית מדרשם. ואין צריך לומר, אדמו"ר החידושי הרי"מ זצ"ל, שהיה מקדיש שעות ארוכות לתפילה בכלות הנפש, והרי לפנינו ספריו שחידש בעומק הפלפול. וכן פירושי השפת אמת על הש"ס, אשר לומדי התורה מתענגים לאורם הבהיר. ובודאי, שלא הוזנחה בבית מדרש זה חסידות אמיתית, עד מיצוי הנפש.

חסיד קאצק בחלקם הגדול, היו למדנים מעמיקים. מבית מדרש זה יצאו גאונים כהגה"ק בעל האבני נזר זצ"ל. וכדי שלא יאמרו שהדבר

והשיעור היה
הולך ונמשך
שש שבע
שעות רצופות
בלי הפסקה,
ובמשך
השיעור
היה מפליא
להלחיץ
ולהרקיץ
את הש"ס
והראשונים.
היה צולל
בסוגיה לארכה
ולרחבה, וכל
ראשון או
אחרון לא היה
אניס לידה.

.....

מצויינים, שהיו לומדים אצלו שיעור של חמש שעות ליום וכו', יחד עם תלמידיו היה יושב ומתחיל בלימוד הגמרא, ועובר לראשונים ואחרונים, מותיב ומפרק כל ענין פעמים רבות. בונה וסותר כהרף עין, מעלה סברות ומפריכן, מעיין ומחפש בודק ומבקר כל מלה שבראשונים, והשיעור היה הולך ונמשך שש שבע שעות רצופות בלי הפסקה, ובמשך השיעור היה מפליא להלחיץ ולהרקיץ את הש"ס והראשונים. היה צולל בסוגיה לארכה ולרחבה, וכל ראשון או אחרון לא היה אניס ליה. את הסוגיא של ר' חנינא סגן הכהנים, למדנו במשך שנה תמימה.

(אלה אזכרה עמ' קנט - קסט ערך רבי מנחם זמבא)

תוספות וכל הראשונים והאחרונים - הב' המופלא מת"ס גלמן ה"ד

מכתב מהקומדאנט הנודע הבחור המופלא מתתיהו [מת"ס] גלמן הי"ד: 'אני לומד ב"ה בהתמדה. יש לי ב"ה ישיבה קטנה משה נערים עילויים, שלומדים אצלי שיעור אחד מסכת שבת עם ר"ן וטור שולחן ערוך הלכות שבת. חוץ מזה, יש לי שיעורי עיון עם שני בחורים טובים במס' בבא מציעא עם תוספות וכל הראשונים והאחרונים, ובלילה שיעור ש"ך תומים עם קצות ונתיבות בהלכות טוען ונטען, ואפשר גם עם חידושי הרי"ם'.

(אלה שלא נכנעו עמ' קעט)

עיקר העקרים בחיי האדם - יגיעה להכין כל טמיר ונעלם

....ומסורת זקנו האדמו"ר הראשון מגור בידו, שגרס כי עיקר העקרים בחיי האדם הוא לימוד התורה

מתוך התמסרות ויגיעה, להתעמק בה ולהשתדל להבין את כל הטמיר והנעלם בדברי חז"ל הראשונים והאחרונים.

(אלה אזכרה חלק ד עמ' 352, מאמר על האדמו"ר רבי מנחם דוד מקאזמיר זצ"ל חתן הרב רבי יעקב משה תאומים ז"ל רבה של נווידוואהר, נכדו של האדמו"ר בעל חידושי הרי"ם זי"ע)

"על שולחן עשרות ספרי ראשונים ואחרונים" - הרב דוד רב מראציונו

...עד שעה 7 בבוקר היה לומד שיעור באחת המסכתות בסדר נשים, שעבר עליו בחייו כמה מאות פעמים, ומעלה על שולחן עשרות ספרי ראשונים ואחרונים וספרי הלכה.

(אלה אזכרה ח"ו עמ' 081 על הרב דוד רב מראציונו, מהיושבים ראשונה במלכות אצל האמרי אמת זי"ע)

"עיקר לימוד העיון הוא בדברי הראשונים"

ספר ביאורים והערות הוא בעיקר לבאר דברי הראשונים ושיטתם במהלך הגמ', על יסוד מה ששמעתי מאיש האלוקים כ"ק האדמו"ר הבית ישראל זיע"א, שאמר לי בבחורות, שעיקר לימוד העיון הוא, בדברי הראשונים.

(ס' ביאורים והערות מהגה"ח רבי יצחק מאיר קנובלוביץ זצ"ל בראש כל אחד מח' הכרכים)

טורי אבן 'ישר והפוך'

...במהלך לימוד זה היה הלב שמחה מצטט מחידושי ה'טורי אבן' בבירות, וכלשונו, 'ישר והפוך'.

(המודיע, יום ג' לפרשת לך תש"פ, במאמר זכרון על הר' זאב ברוך כץ ז"ל)

"ואור לנתיבתי"

שו"ת מאיר עיניים בדרכי לימוד התורה והשיטות השונות באופני הכנת
ולימוד הסוגיות פ מאת רבינו ראש הישיבה שליט"א פ מתוך יום עיון
שנערך בישיבת שפת אמת בשנת תש"ס¹

ומהלכיה הן עבורו דבר חדש. מעולם, קודם לכן, לא למד
את הסוגיא של 'היפוך שבועה', למשל, או את הסוגיא
של 'שביעית משמטת'.

במקרה זה, ברי שכדי ללמוד נכון, עליו תחילה ללמוד
את כל הסוגיא היטב: גמרא, רש"י, תוס'. זה לא שהוא
נדרש "לרוץ". אל לו לקרוא את הדברים כמו תפילת
"אשרי"... עליו להבין מה שהוא אומר, ואם מתעוררת
אצלו שאלה - יש לו לגשת כדי ללבנה עם מי מחבריו
או רבותיו. השאלה היא, כמובן, כמה רצוי להתעכב:
ברירא מילתא כי אם יהודי שלומד 'דף היומי' לא ישים
לב כלל לשום שאלה שעולה לו דרך לימודו, אלא ימשיך
הלאה ללמוד - שאין זה לימוד הגון. אבל מצד שני, לא
פחות ברור שבסוג כזה של לימוד לא מצופה שכל שאלה
תקבל תירוץ.

לכן נראה, כי כשמדובר בבחורי ישיבה המתחילים
ללמוד סוגיא החדשה להם, שאף פעם לא למדו אפילו
בבקיאות, סדר הלימוד הנכון הוא: קודם ללמוד את
הסוגיא, גמרא רש"י תוס'. רק אחר כך אפשר להתחיל
לדבר בכלל על 'להתעכב'. בהחלט, אם כבר בלימוד
הראשוני עולות שאלות ונקודות קשות - אפשר וראוי
לציין לעצמו את השאלות בצד, אבל לא לעיין בזה כעת.
רק אחרי שלמד את הסוגיא היטב, ניתן להתקדם הלאה
ללימוד העיוני יותר.

**מה השיטה הרצויה בלימוד: האם עדיף
תחילה ללמוד את כל הסוגיא, להקיף אותה,
אבל במידת עיון פחותה; או שמוטב להתייגע
על כל פרט ופרט, גם אם משמעות הדבר היא
לימוד חלקי של הסוגיא מבלי לסיימה?**

צריך להבחין בין שני סוגי לומדים:

(א) יש לומד שכבר מכיר את הסוגיא. נניח למשל יהודי
שלמד מסכתא 'שבועות' כמה פעמים. למרות שכבר
למד ומכיר את הסוגיא, הרי בשעה שהולך ללמוד כעת
- הוא ניגש לעיין שוב בספרי הראשונים והאחרונים,
בכתבים הישנים שכבר למד.

והרי בכל פעם שלומדים דבר מה פעם נוספת -
ההשקפה על העניין הנלמד משתנה. מתווספים דגשים,
מסתכלים קצת אחרת על הדברים. מתהווה מבט חדש
על הסוגיא. במרבית המקרים, המבט החדש אינו מהווה
שינוי מהותי, אין פה מהפכים מן הקצה אל הקצה - אלא
נוצרים דגשים חדשים, נעשית הצטללות בקווים הדקים
של הרעיונות.

ובכן, כאשר מדובר כאמור, ביהודי שכבר מכיר ויודע
את הסוגיא, שיודע 'מה קורה' כאן - בהחלט ביכולתו
להרשות לעצמו לשלוט בקצב ההתקדמות של הלימוד:
לעמוד במקום פלוני באיטיות, או ללכת יותר מהר
במקום אחר.

לעומת זאת, יש לומד-מתחיל. בחור-ישיבה שמתחיל
כעת ללמוד את הסוגיא בפעם הראשונה בחייו. דבריה

1. ניתן להאזין לסימפוזיון בקו 'גחלי אש'

בישראל: 077-2-277-277 בארה"ב: 1716-229-4771 בלונדון: 03-303-900-476 שלוחה 3-6

אם כבר לומדים את הסוגיות למה לא לומדים אותן אליבא דהלכתא?

על איזו סוגיא מדברים? אם נתפוס דוגמא את פרק 'שבועת הדיינים' - הלימוד אליבא דהלכתא בכלל אינו חלק מהמהלך של לימוד הסוגיא. זה לא שיש באפשרותנו לומר: "הנה, למדנו את כל הפרק, ועכשיו מה שחסר ללמוד הוא רק את ההלכה למעשה - אז הבה נלמד כמה סימנים בשו"ע ובזאת נלמד את המסקנא של ההלכה שנלמדה בסוגיה". כך אי אפשר לומר, מפני שהלכות טוען ונטען הן מההלכות הקשות בחושן משפט, נושא מאד ארוך, מאד מקיף. זאת סוגיא שבה הפוסקים מוסיפים המון חומר לבלי שיעור: תשובות של ראשונים, דעות וחילוקים. הסוגיא שבש"ס היא קטנה לעומת הסימנים שלה בחושן משפט. תמצית שממנה מתפתחת הסתעפות כבירה. הדיון ד"מהימנת לי כבי תרי" תופס שלוש שורות בגמרא, ואילו בראשונים ההתרחבות היא אדירה, ובחושן משפט מתמשך הדיון בסימן ארוך של הרבה דפים על נאמנות...

במילים אחרות, כדי ללמוד סוגיא כזאת אליבא דהלכתא - על משך הלימוד להיכפל ולהישלש. וזאת בשעה שבאמת אין לנו אפילו זמן די הסיפוק כדי ללמוד את הסוגיא עצמה כראוי. לכתחילה, מצד העניין עצמו, היו צריכים ללמוד סוגיא שבועיים, ולא שבוע כפי שלומדים בפועל בגלל אילוצי המסגרת של סדר הזמנים.

זה הכלל: כאשר קובעים סדרי לימוד צריכים להתחשב בעוד נתונים. יש קושי של אורך רוח ללמוד בעיון זמן ממושך מדי את אותה הסוגיה. בחורים אומרים 'כבר נמאס', ויש צורך אנושי בגיוון מינימלי, להתחיל ללמוד משהו חדש, ואי אפשר שבועיים לשבת על אותו סוג דבר.

אני אוחז שבמידה מסוימת בישיבה לומדים איך ללמוד. בדקות, עדיין לא לומדים את הסוגיות עצמן אלא כיצד יש ללמוד אותן. אחרי שאדם, והוא כבר אברך, עומד בזכות עצמו ואין לו מסגרת שמחייבת אותו לפרוגרמה ספציפית של לימודים; או אפילו יכול ויהא זה בחור בשעת פנאי בסדר לילה שהוא חופשי בשעות שלו - יכול הוא לקחת סוגיא וללבו אותה היטב. זה ייארך יותר משבוע... ככל שמדובר בלימוד כזה, אזי באמת ניתן ואפשר ללמוד סוגיא בחושן משפט, אליבא דהלכתא.

אבל גם אז, כמו שפתחתי - תלוי באיזו סוגיא מדובר. לא בכל סוגיא ניתן ללמוד כך. אם מדברים על הלכות טוען ונטען, הרי שהלכות אלו מפיעות בשו"ע במפוזר

ובמקוטעין, וממילא קשה ללמוד כסדר את הסוגיא בגמרא ואז לעבור ללמוד את הסימנים הרלוונטיים בשו"ע השייכות לסוגיא. ההלכות הן הרבה יותר ארוכות, הרבה יותר רחבות, וזה לא שייך מבחינת הזמן לעשות דבר כזה...

ועוד וגם הוא עיקר: צריכים להבין שהסוגיות בחושן משפט הן מקצוע בנפרד בתורה. אם מחפשים את האליבא דהלכתא וההלכה למעשה, יש לדעת שזה עולם בפני עצמו. כדי ללמוד הלכה למעשה צריך ללמוד חושן משפט בצורה מסודרת ושיטתית.

הלימוד בישיבה בהחלט מעניק לשם כך בסיס טוב. בבוא העת, כאשר יבוא הלומד לפתחי חושן המשפט, הסוגיות שהוא למד בישיבה בלא ספק יהיו מסד ותשתית מצוינים לתלמודו. הלימוד בשנות הנערות יהיו למסילות כדי להיכנס לטור, לבית יוסף, לש"ך, לט"ז והנתיבות. הוא יוכל לשחות היטב כי יש לו את היסודות.

אבל - לכל זמן ועת. עכשיו, בגיל הישיבה, יהיה מוקדם מדי וקשה מדי בכדי להיכנס ללימוד זה. לפעמים אפשר לתת טעימה בבחינת 'נותן טעם', מדי פעם לעיין ולראות איך זה בשו"ע. ואפילו כשמדובר למטרה זאת, שוב באנו לשאלת ניצול המשאבים הראוי לעת הזאת. ככלות הכל זו שאלה של זמן: אם הבחור יצלל היטב את זמנו אולי תעמוד לו האפשרויות לעשות זאת. אבל הכלל הוא, שכדי להיכנס לעומק הדברים שבחו"מ, אין די בכמות השעות הנתונה ללימוד הסביר של הסוגיא על מנת שניתן יהיה להקדיש לשם כך.

עד כמה נכון להשקיע ולהתעכב בעת לימוד ה'ראשונים' ומהו היקף הלימוד הרצוי?

גם כאן התשובה היא כמובן "תלוי", וקשה לענות תשובה אחת שתהווה 'כלל אצבע' בעניין זה. על איזה מהראשונים מדברים? ניקח דוגמא, אם מישוה עומד על ראשון כמו רמב"ן, הוא לא יתפוס הרבה פעמים את הרמזים בעומק דבריו של הרמב"ן. עיון הראוי יארך לו כפול זמן. רק אם כבר למד את הגמרא והרש"י והתוס' היטב, וגם דברי ראשונים אחרים בסוגיא, הוא יוכל להתחיל לעמוד על דברי הרמב"ן במידה מסוימת.

- בכלל הרמב"ן כתב יחסית בקיצור. ה'מלחמות' הוא ממש ספר קשה, שנכתב הלוא בדרך ויכוח עם הרז"ה, ולעומת זאת חידושי הרמב"ן הוא כבר ספר

בשיעור על דברים מסוימים של הראשונים, אפשר מדי פעם לקחת 'ראשון' ולעמוד על דבריו. אפילו שתעלה מפעם לפעם בעיה, קושי, ונכון לנסות קצת להבין מה שהוא אומר תוך שזוכרים שגם אם נשארים בקושיא - לא נורא.

יש שפעמים רבות נשארים בקושיא על שיטת הראשונים, או שאומרים ביאור דבריהם של חז"ל: בסגנון של זה גזירת הכתוב, וזו 'תקנה'. אז למה שבחור ימשך ללימוד זה. האם אי אפשר

ללמוד געשמאק וטוב, למשל ליישב דבריהם על פי יסוד מסויים המתרץ את דבריהם, הגם שאינו בולט בדברי הראשונים, דהיינו שהם לא כתבו את זה בפירוש; מדוע שהדרך הזאת לא תחשב כאחד משבעים פנים לתורה?

אינני שולל כלל שזה בכלל שבעים פנים לתורה. אבל בלימוד זה שאנו מדברים עליו אנו לא עוסקים בלימוד דרש, ולא בלימוד סוד. אנחנו עוסקים בפשט.

בחור שמתחיל ללמוד סוגיא, צריך קודם כל לדעת את הפשט. נניח שאני לומד עכשיו עם ילד את האל"ף-בי"ת. בוודאי שאני יכול ללמוד אתו את ספר 'החייט', שמבאר את צורת האותיות על פי קבלה, של א', והרמזים שהגמרא אומרת בשבת על א' ב' ג' ד', את הר"ת של זה. אבל לא זה מה שהילד צריך ללמוד. עכשיו הוא בשלב של האל"ף-בי"ת כפשוטו:

שא' זה א', וב' זה ב', וג' זה ג'... את יתר השבעים פנים של התורה הוא ידע אחר כך.

אתם, בחורי הישיבות, אתם לעניין זה תינוקות של בית רבן. עם כל הכבוד, השלב שלכם בלימוד כעת הוא פשוט ללמוד את ה"פשט", את הסוגיא עצמה. בחורים צריכים להיזהר, הדרך הזאת שהוזכרה בשאלה עלולה מאד להטעות. וכבר ראיתי בעיני במשך שנותיי בקבצים תורנים שונים שהייתי חבר מערכת, או שסתם

יותר 'מסודר' ונגיש ללומד הסוגיא, ומי שלומד אותו במתון, יכול לתפוס ממנו. ואם המדובר אחרי שכבר למדו גמרא ותוס', יכול להיות שיש מקום להתעכב בזה.

בעצם, השאלה היא גם מה זה נקרא "להתעכב". העמקות האמיתית הנדרשת כדי ללמוד את הרמב"ן כמו שצריך, תובעת לימוד רציני של כמה שעות. לכאורה בשלב זה של לימוד התורה מוטב להשקיע שעות אלו כדי ללמוד ולדעת עוד בסוגיא, לדעת עוד ראשונים בסוגיא.

הנה כי כן ישנן שתי רמות של ללמוד ראשונים: יש מושג של ללמוד ולתפוס מה הוא אומר, להבחין בשאלות ובתשובות; אבל יש עוד שלב של לעיין וללבן היטב - וזו כבר שאלה... ראשית יש עוד ראשונים אחרים ואם כן אין לדבר סוף, להתחיל ללמוד את כל הראשונים ובעיון מעמיק, בזה האדם מוגבל. שנית, הנקודה היא, כאמור בנוגע ללימוד אליבא דהלכתא, שהמשאבים של הזמן בלימוד בישיבה הם מוגבלים. יש את אילוצי הזמן והקשב הלימודי, ונדרשים סדרי עדיפויות מסוימים. בזמן הישיבה הבחור קונה את היסודות, את התשתית, וצריך לקחת את זה בחשבון כשמתכננים את סדר הלמידה.

לפעמים עדיף להקדיש את הזמן בעת לימוד הראשונים על ראשונים שהם יותר "מסבירים", כמו הריטב"א למשל. על כל פנים ברור שנדרשת חלוקת משאבים

נכונה. אי אפשר להקיף את כל הראשונים במסגרת הלימודים הללו, וגם לא לצלול למעמקים בדבריהם בעמקות אמיתית.

ולכן הסדר צריך להיות שקודם כל משקיעים כדי להכיר את הסוגיא כראוי: לדעת מה כתוב, גמרא רש"י תוס', ואולי גם את הר"ן. תחילה לקבל תמונה על הסוגיא. לאחר מכן אפשר לעמוד, במסגרת סדר הזמנים, על הראשונים האחרים בסוגיא. אם מדברים

הלימוד בישיבה בהחלט מעניק לשם כך בסיס טוב. בבוא העת, כאשר יבוא הרומד לפתחי חושן המשפט, הסוגיות שהוא למד בישיבה בלא ספק יהוו מסד ותשתית מצוינים לתלמודו. הלימוד בשנות הנערו יהיו למסילות כדי להיכנס לטור, לבית יוסף, לש"ך, לט"ז והנתיבות. הוא יוכל לשחות היטב כי יש לו את היסודות.

אבל צריכים
להבין מה
שאומרים,
צריכים להיות
יסודיים.
אם צמודים
לרשונות
הראשונים,
מנסים להבין
מה הם אמרו
כאן, מה כתוב
בדברים שלהם,
לא להוסיף.
ודאי שיש
דברים שיותר
מסתברים ויש
דברים רחוקים,
אבל צריך
לזכור שהכל
הגדול הוא:
המשנה ידו על
התחתונה, לא
אנחנו שינינו.

ראיתי ספרים עם חידושים. אני רואה מה
התוצאות של הדרך הזאת...

מדויקים לפעמים בראשונים ומכניסים להם
לפה דברים שלא אמרו. זוהי מלאכה כבדה.
מסיבה זאת, אינני מסכים לניסוח שבשאלה
האומר: "לישב דבריהם על פי יסוד מסויים
המתרץ את דבריהם, הגם שאינו בולט בדברי
הראשונים, דהיינו שהם לא כתבו את זה
בפירוש".

הדרך שאנחנו שוללים אותה, אין הכוונה
לחידושים וביאורים "היכולים להיכנס רק
בראשונים רק שאין זה בולט בדבריהם".
המשמעות של אמירה כזאת היא, כאילו,
העובדה שהרמב"ן קיצר בלשונו, נובעת
מכך שהרמב"ן הוא פשוט בעל סגנון המקצר
בדברים וזאת הסיבה לכך שהדברים לא
מופיעים בצורה מפורשת, אבל באמת אם
הרמב"ן היה כותב יותר בהרחבה - הוא היה
כותב את זה. ולענ"ד זה לא אמת. אם הדבר
לא כתוב, משמע שהוא גם לא היה אמור
להיות כתוב גם אילו סגנון הכתיבה היה סגנון
מרחיב.

בהקשר זה יש דוגמא החביבה עליי. בש"ס
מופיעה ארבע פעמים הלשון: "לימא הנהו
תנאי כהנהו תנאי". המדובר על מחלוקת
תנאים, שהגמרא מעלה אפשרות שאולי
היא דומה למחלוקת אחרת של תנאים [ראה
למשל בסנהדרין (פה, ב): "לימא הני תנאי
כהני תנאי, דתני חדא כותי אתה מצווה על
הכאתו ואי אתה מצווה על קללתו ותניא
אידך אי אתה מצווה לא על קללתו ולא
על הכאתו סברו דכולי עלמא כותים גירי
אמת הן. מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר
מקשינן הכאה לקללה ומר סבר לא מקשינן
הכאה לקללה? לא! דכ"ע לא מקשינן הכאה
לקללה, והכא בהא קמיפלגי: מר סבר כותים
גירי אמת הן ומר סבר כותים גירי אריות
הן"]. ואז הגמרא באה ואומרת: לא! זו לא
המחלוקת.

אם ננתח את המהלך, לכאורה לא מובן מדוע
הגמרא שוללת את הביאור. הן הלוא יש
לנו הסבר טוב, כפתור ופרח: המחלוקת של

התנאים פה היא באותו עניין של מחלוקת
התנאים. למה הגמרא באה ואומרת הגמרא:
לא! הרי היה לנו כאן ביאור של "לשיטתו"
יפה... נכון שזה "לא בולט" בדברי התנאים,
אבל זה מסביר יפה את הדברים. אז למה לא?
זה הרי מאד יפה, עם הסבר יפה, למה הגמרא
צריכה "לקלקל" כביכול את הלשיטתו. 'לא',
למה לא? למה איפכא מסתברא?

אלא שכשתולים מחלוקת במחלוקת,
כשמחדשים דברים שאינם מופיעים בפירוש,
צריכים לדעת האם באמת נקודה זו תלויה
בנקודה זו, האם באמת זו המשמעות.

וכך גם בנידון שלנו: צריכים לדעת באמת מה
הראשון אומר, ואחר כך לחפש את הסברא.

אמנם יש כאלה שבשיטה הלכו אחרת, וחישבו
קודם מה אפשר לומר כאן על פי שכל, ואחר
כך לראות אם זה נסתר מהראשונים או לא
נסתר מהראשונים. אבל גם אם זוהי דרך
בלימוד - נועדה דרך זו עבור תלמידי חכמים
בלבד, ולא בשביל בחורים שעושים את
צעדיהם הראשונים בדרכי העיון. ברור הדבר
שאין דרך זו סלולה למענם, שכן הם יכולים
לתעות הרבה יותר מהר מן הדרך. והיות
שכל אחד הרי רוצה לחדש, יתאמצו למצוא
"חילוקים" וכיוצא בזה, והאמת תהא נעדרת...

שיהיה ברור: בוודאי אפשר לומר חקירות,
עם חקירות אפשר לתרץ הרבה דברים. אבל
צריכים להבין מה שאומרים, צריכים להיות
יסודיים. אם צמודים לרשונות הראשונים,
מנסים להבין מה הם אמרו כאן, מה כתוב
בדברים שלהם, לא להוסיף. ודאי שיש דברים
שיותר מסתברים ויש דברים רחוקים, אבל
צריך לזכור שהכלל הגדול הוא: המשנה ידו
על התחתונה, לא אנחנו שינינו.

ובעצם, תמיד זו היתה השיטה. כך נהגו
ה'קצות' ור' עקיבא אייגר. למשל, נדפסו
בזמננו רשימות תלמידי ר' עקיבא אייגר,
ובאמצעותן ניתן להיווכח כיצד למד את
השיעור עם החידושים. ויש שם קורט של
פלפול, מדי פעם, קצת פלפול. בעקרון שיטת
לימודו של ר' עקיבא אייגר הייתה "לעשות

מתי יש לדייק בלשונות הראשונים, האם זה תלוי בלשונות מסויימים, ראשונים מסויימים, בנטיית הלב?

בראש ובראשונה צריכים להבין מה שכתוב. מה זאת אומרת לדייק? אני לא יושב "לדייק לשם לדייק". כמו שאמרנו קודם, דברי הרמב"ן למשל, שהם מילה בסלע, הוא כתב כל כך בקיצור וכל כך מתמצת. עד כדי כך שהדפיסו כללים מיוחדים מהקדמונים איך ללמוד רמב"ן: מתי הרמב"ן אומר 'ואיכא דמקשי', מתי הוא אומר 'ויש שואלים', שאז הוא מתכוון לקושיא גדולה יותר. הרמב"ן כה עמוק, בקושי ובמאמץ עולה ללמוד רמב"ן פשוט. אני לא לומד בצורה הזאת, כי אני לא מגיע לרמה הזאת... גם ככה קשה ללמוד רמב"ן. אז ודאי יש מדריגות שונות. עומק לפנים מעומק.

ויש ראשונים שמדברים קל יותר, המאירי למשל, מאירי זה ספר שמאד געשמאק ללמוד בו, אני ממליץ מאד על מאירי, אפילו לאלו שלומדים ורוצים שתהיה להם ידיעה בשיטות הראשונים. המאירי מדבר פשוט בשפה ברורה, מסודר, מקיף הרבה דעות, הוא מדבר בשפה שלנו וזה מאד קל ללימוד. סגנון הניסוח בהיר, דרך הרצאת דברים טובה. אפילו אם אתה לומד מסכת בבקאות, ביכולתך לעיין אחר כך במאירי, ובאמצעותו, בקלות יחסית, לקנות שיטות ראשונים ככה אגב אורחא בלימוד בבקאות. ובביאור מסוג זה, כמובן, לא כל כך שייך המושג הזה של "לדייק". מה שנדרש הוא להבין מה שהוא אומר. להבין את השיטה, להבין את הקושיא, להבין את התירוץ. אין מקום לדיוקי לשונות. גם הריטב"א דיבר יותר בהרחבה. כל אחד צריך להסתכל מה הוא אומר.

אם כן, שאלת הדיוק תלויה בסגנון דברי הראשון. כאמור, אצל הרמב"ן הדיוק נדרש מעצמו, מפני שהוא מדבר בקיצור, בתמצית ממש.

מה החשיבות של הלימוד בעיון, הרי בסוף אנו שוכחים את כל העמקות והדקויות והבנות החדות שלמדנו?

כשלומדים סוגיא בעיון, מתרגלים להעמיק את הדעת והמחשבה בחכמתו ית"ש. אמרו חז"ל: "לעולם יהא אדם ערום ביראה". יכולים על ידי התורה לקבל שכל. חז"ל אומרים שלא ילמדו עם אנשים מסויימים תורה, מהחשש שזה ילמד אותם ערמומית בדברים אחרים. זאת אומרת, אדם מקבל דעת אחרת לגמרי על ידי העיון, על ידי העמל.

חשבון: הוא בדק את הלשונות של הראשונים, ניתח נפקא מינה. לעומת זאת לא מוצאים סוג כזה של קו בכלל, של בניית הפלפולים בדרך כזאת, וזה אפילו אם דיבר בלימוד עם תלמידים ולא רק כשכתב תשובה למסקנת ההלכה.

נכון, דרך כזאת של לימוד מושכת יותר. ואני שואל אז מה? יש כאלה שיאמרו שאמירת תהילים כל היום יותר מושך... ולהבדיל יש חלילה שיטענו ללכת ליידיג מושך יותר... ממתי המשיכה היא אמת המידה?

אמת, יש ואדם מתייגע היטב בלימוד והוא מרגיש בזה ממש טעם של 'מתוק מדבש'. אני רואה גם בחורים, שכשהם עובדים טוב על ראשונים הם מגיעים להישגים. אני אווז שיש להם טעם טוב, זה תורה שלמדתי באף היא עמדה לי. זה טוב שיהיה תענוג, טוב גם ליהנות מהלימוד. אבל, והאבל גדול, צריכים לדעת את העיקר. בתרופה צריך הרבה פעמים לשים סירוף כדי להמתיק... אבל לא המתקנות היא הכח המרפא. מדי פעם צריכים את המתקנות הזאת אך אין להפכה לשיטה, לעיקרון.

תלמיד חכם שכבר מילא כריסו היטב שנים רבות, יכול להרשות לעצמו להגיד דבר כזה כשהוא מדייק בדברי 'ראשון'. אבל כאשר מדובר בבחור שאך מתחיל את דרכו - נדרשת זהירות. צריכים להתרגל. זה בכל מקום, אם זה בהלכה, אם זה במשניות, אם זה ביאור הגר"א, לומדים לדייק במה שכתוב. בסבלנות, בעמל. ובסוף רואים את הפירות גם בדרך הזאת.

ואינני מהסס לומר זאת, שהרי יודע אני כי הרי תפגשו את הכיוון השונה שהזכרנו בכל פינה, בישיבות קטנות, בישיבות גדולות, בכולל, מהחברים, מהקבצים. היא הלוא נוכחת כל מקום, ואילו מה שאמרתי כעת שומעים פחות. וממילא צריכים לשמוע גם את זה. לא יחסר חלילה לאף אחד לשמוע חקירות, הלוא ישמעו את זה על כל צעד ושעל. לעומת זאת מה שאני דיברתי עכשיו זה מיעוט, ואני מרגיש שצריך להדגיש את השיטה הזאת.

יכול להיות שיש בחורים שמרגישים טעם בדבר הזה, אני מסכים, כדרך שאין פרצופיהם שווים כך אין דעותיהם שוות. יכול להיות שיש כאלה שצריכים באמת יותר מהדבר הזה.

**במקום ללכת
ברחוב ותמיד
לחשוב מה
אני לא צריך
לחשוב, תחשוב
על מה שראוי
לחשוב. ורואים
את זה בחוש:
להבדיל א"ה,
אם יש לאדם
איזו צרה ח"ו,
איזו דאגה
משמעותית –
או אז אפילו
בשעת העבודה,
אם הוא נגר, או
עבודה אחרת,
הוא כל הזמן
יחשוב על זה!
מה הוא יכול
לפעול בעניין,
מה עליו לעשות
וכו'.**

וכאשר לומדים - נפתחים השערים. בוודאי בלימוד גמרא ותוס', אבל אפילו בכל דבר: אחד רוצה ללמוד הלכה, אחד רוצה ללמוד פרי מגדים. על ידי מה שלמד בעיון היטב בישיבה הוא מתרגל לשים לב מה כתוב: שהקושיא היא קושיא, וכיצד ניתן לתרצה. הלימוד בעיון מפתח את היכולות לצעוד בדרך לימוד התורה ולהיות מסוגל לחשוב נכון במחשבת התורה, אפילו אם שוכחים.

זה ברמת העקרון. ברמה הפרקטית, איך יכולים לזכור סוגיות שלומדים בעיון? על זה כבר מזמן אמרתי, שאומנם את הפרטים של העיון קשה לזכור, אבל את עיקרי השיטות צריכים לזכור.

לדוגמא, למדנו סוגיא של היפוך שבועה, מחלוקת ראשונים אם אפשר להפק בדאורייתא. אין ספק שעיקרי הדברים יכולים להישאר בזיכרון, בפרט אם מנצלים את הזמן לשינון. כבר הרבה פעמים אמרתי, בחורים נשרף להם זמן יקר. יורדים לקעך, עולים מהקעך, הולכים למכבסה ולחייט ולספר, ולשם ולפה. בחלק מהמקרים זה נחוץ ואי אפשר לוותר, ועל מה שלא נחוץ לפעמים קשה לוותר. ועדיין - הרי לאורך הדרך, הלון וחזור, אדם יכול לחשוב בלימוד! לא, אינני מתכוון שייך ברחוב עם גמרא, להראות כולם ש'אני תלמיד חכם' - את זה לא צריך... אבל הראש הרי יכול לעבוד! לשחזר במחשבה את עיקרי המהלכים!

אדם צריך להרגיל את עצמו לא לבזבז את המחשבה. הרגל כזה מביא ברכה בכל מכל. במקום ללכת ברחוב ותמיד לחשוב מה אני לא צריך לחשוב, תחשוב על מה שראוי לחשוב. ורואים את זה בחוש: להבדיל א"ה, אם יש לאדם איזו צרה ח"ו, איזו דאגה משמעותית - או אז אפילו בשעת העבודה, אם הוא נגר, או עבודה אחרת, הוא כל הזמן יחשוב על זה! מה הוא יכול לפעול בעניין, מה עליו לעשות וכו'. הידיים עובדות והראש חושב בינתיים. הוא לא יצליח לחשוב על דברים אחרים. בדיוק

ככה, ומרובה מידה טובה, יכולים להיות מונחים בלימוד. זו המשמעות של "לשעבד תאוות ומחשבות ליבנו לעבודתו יתברך שמו". לא מתכוונים שיש רק להצהיר לפני הנחת תפילין: הריני מצהיר שאני משעבד תאוות ומחשבות לבנו, אלא **צריך באמת לשעבד**.

אגב, זה לא צריך דווקא להיות עניין של עיון, אפשר גם ללמוד בדרך משניות בעל פה, מה שזוכרים, אפשר בדרך לחזור בקיאות, אבל כך או כך: הראש צריך לעבד כל הזמן עניינים של לימוד, להשתמש בראש בכל הזדמנות. ככה אפשר לזכור! עם יד הלב, זו בעיה לזכור סוגיה? אכן, אם לא יחזרו - ישכחו.

שוב: לא צריך לזכור את כל המפרשים, לא צריך לזכור את כל השיעורים. אבל את עיקרי השיטות בכל סוגיא, זה אפשר. בסוגיית אל תפרעני אלא בעדים - לזכור את שלושת הטעמים בראשונים למה הוא צריך לשלם בעדים. בסוגיית אין נשבעין לקטן - לזכור כמה מחלוקות ראשונים יסודיות, בסוגיית שומרים וכו' וכו'... את הכתורות, את עיקרי הדברים שיזכרו, זה אדם יכול לזכור בהחלט בלי שום ספק. ובדרך כזאת אדם יכול להיעשות תלמיד חכם.

ואז אז, גם אם ישכח את פרטי הסוגיות, הרי לו התועלת שבלימוד בעיון: הרגל שהראש מתרגל ללמוד. זו מתנה שנשארת לו לאדם. ואם כבר התייגעו בלימוד סוגיא היטב, אפשר להשאיר את זה גם לזיכרון, על ידי שיעמול בעצמו לזכור את הכתורות. אדם יכול כל יום ויום לסכם את נקודות התמצית. עכשיו למדנו את סוגיית שבועות הדיינים, לחזור בתמצית את עשר-חמש עשרה הכתורות שלמדנו, את הכתורות הראשיות של הסוגיות. אם יחזור על זה יום במשך הזמן שלומדים סוגיא זו, הדברים ינצרו במוחו, והוא ישלוט בזה כמו שאדם יודע י"ג עקרים. וכך קונים רכוש רב.

“היא שיחתי”

שיח של תורה בין רבינו ראש הישיבה שליט”א לבין ראש ישיבת סלבודקא
הגאון הגדול רבי דב לנר שליט”א בעת ביקורו בשלהי ניסן תשפ”א

ספק בדיון בן שקנה מאביו בית בבתי החצרים והקדישו קודם מיתת אביו

הגרד”ל: יש סוגיא בסו”פ ד’ דגיטין (מח.) בענין בן שקנה שדה מאביו והקדיש, אי הוי כשדה אחוזה או כשדה מקנה, והגמרא דנה שם בענין קנין פירות כקנין הגוף^א. יש עוד ציור של מקנה שלא שייך להגמרא בגיטין. בערכין (לג.) מי שמקדיש ערי החצרים ובא אחר וגואלו, וביובל זה חוזר לבעלים הראשונים וילפינן מפסוק^ב. ויש לדון לפי הסוגיא בגיטין מה הדין בבן אם ג”כ יהיה תלוי במחלוקת שם^ג.

לא עיינתי עדיין כי זה למדתי עכשיו בבין הזמנים.

אני רוצה לשמוע מהאורח דברים.

א. הגמרא שם סברה בהוה אמינא שנחלקו תנאים בדיון קנין פירות אם נחשב כקנין הגוף, שכן בברייתא הובאו דברי רבי יהודה ורבי שמעון, שמי שקנה שדה מאביו והקדישה בחייו, ולאחר מכן מת אביו, לומדים מן האמור (ויקרא כז, כב) ‘אם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו’, שרק שדה שלא היתה ראויה להיות בזמן שהקדישה ‘שדה אחוזה’ דינה כשדה מכר^ד, שאם מכרה הגזבר אינה חוזרת לכהנים ביובל אלא חוזרת לבעליה, אבל שדה זו שהיה הבן עומד ליורשה בזמן שהקדישה, דינה כשדה אחוזה שאינה חוזרת לו ביובל אלא מתחלקת לכהנים. אך הובא בברייתא שם, שרבי מאיר לומד מפסוק זה ששדה שאינה שדה אחוזה בשעת ההקדש אלא היא שדה מקנה, דינה כשדה מקנה אף אם לאחר שהקדישה ירש את זכויותיה, ולכך מי שקנה שדה מאביו ולאחר שמת אביו הקדיש שדה זו, דינה כשדה אחוזה ולא כשדה מכר, ודייקה הגמרא מזה שרבי מאיר הוצרך ללמוד מפסוק שבאופן שהקדישה לאחר שמת אביו דינה כשדה אחוזה, שסבר שקנין פירות כקנין הגוף, ולפיכך כשקנה את השדה מאביו [שקנין זה נחשב כקנין פירות, משום שהיא שדה מכר וחוזרת לאביו ביובל], הרי זה נחשב כקנין הגוף, ונמצא שכשמת אביו לא הורישו כלום שהרי כבר היה לו בה קנין גמור בחייו, והיה מקום לומר שאין דינה כשדה אחוזה אלא כשדה מקנה, ולכן הוצרך ללמוד מפסוק שדינה כשדה אחוזה, אך רבי יהודה ורבי שמעון לא הוצרכו ללמוד זאת מפסוק, כיון שלשיטתם קנין פירות לאו כקנין הגוף, ולכך אם הקדישה רק לאחר שמת אביו פשוט שהיא שדה אחוזה, שהרי הורישו אביו את גוף השדה. אמנם דחתה הגמרא אוקימתא זו, שאפשר שאף רבי יהודה ורבי שמעון סוברים שקנין פירות הוא כקנין הגוף, ואף לשיטתם יש צורך ללמוד מפסוק שאם הקדישה לאחר שמת אביו דינה כשדה אחוזה, אלא שלמדו מיתור תיבת “משדה” שאף אם הקדישה בחייו אביו ולאחר מכן מת אביו, דינה כשדה אחוזה ולא כשדה מכר.

ב. ‘בתי החצרים’ הינם בתים שבערים שאין להן חומה מימות יהושע בן נון, ודינם שאם מכרום בעליהם, רשאים לגאול אותם מיד ובגרעון כסף, וחוזרים לבעליהם ביובל, שנאמר (ויקרא כה, לא) ‘ובתי החצרים אשר אין להם חמה סביב על שדה הארץ יחשב גאלה תהיה לו וביבל יצא’. ומבואר בגמרא שם, שהמקדיש בית בבתי החצרים, ובא אדם אחר וגאל את הבית מן ההקדש, אם הגיע היובל ולא גאל המקדיש את הבית מיד הגואל, הבית חוזר לו בחינם.

ג. כלומר, בבן שקנה בית בבתי החצרים מאביו והקדישו בחייו אביו, ואחר כך מת אביו, האם אף באופן זה נחלקו רבי יהודה ורבי שמעון עם רבי מאיר אם בית זה חוזר ביובל לכהנים או לבן.

האם אף שור הנסקל הוא דבר שאינו ברשותו ועשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו

רבינו: דברנו בפסח בדברי הגמרא (פסחים ו: ב"ק כט:) שני דברים אינם ברשותו של אדם ועשאו הכתוב כאילו ברשותו, בור ברשות הרבים וחמץ בפסח. בשיטה מקובצת ב"ק כט: (ד"ה שני) שואל שיש שלושה דברים, שור הנסקל^ד. מה הוא שואל משור הנסקל, הרי אין זה "כתוב" שהוא ברשותו^ה.

רבי יצחק אלחנן בבאר יצחק (יו"ד סי' כג ענף ה ד"ה ולענד"נ) כתב, שהגמרא ב"ק יג: דנגח ואח"כ הפקיר פטור, שהשור יסקל וגם בעליו יומת עד שהוא בעלים בשעת גמר דין^ו, ואומר שהכוונה גמר דין הסקילה בפועל^ז. בגמרא כתוב רק "העמדה בדין", ורבי יצחק אלחנן מבאר דהכוונה הסקילה בפועל.

הגרד"ל: זה חידוש גדול. כי תמיד שואלים שאם הוא אסור בהנאה הרי הוא כבר מתייאש ואז זה נשאר הפקיר^ח.

רבינו: האור שמח (פ"ב מרוצח ה"ט) חולק עליו (הוא לא מביא את רבי יצחק אלחנן), ואומר מפורש שרק עד הגמר דין, אבל מאחר גמר דין לא איכפת לנו שאין בעלים. וכפשטות לשון הגמרא והא השור יסקל בגמר דין הוא דכתיב^ט.

- ד. בשם המהר"י כ"ץ.
- ה. כלומר, מלבד בור ברשות הרבים וחמץ משש שעות ולמעלה, ישנו דבר נוסף שעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו לענין חיוב נזיקין, והוא שור המועד להמית שהוא אסור בהנאה, ואף על פי כן אם המית אדם בנגיחתו חייב בעליו לשלם כופר, ולכאורה מאחר שהוא אסור בהנאה בעליו לא נחשב 'בעלים', ואף על פי כן חייבתו תורה לשלם כופר, והיינו משום שעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו.
- ו. כוונת רבינו מבוארת בשיחה דליל שביעי של פסח, דגבי חמץ ובור יודעים מהפסוקים שהם נחשבים ברשותו, דאיסור חמץ ד'ולא יראה לך' (שמות יג, ז) נאמר על חמץ שבבעלותו וברשותו של האדם, והלא אין הוא בבעלותו וברשותו שהרי כבר נאסר בהנאה משעה שישית. אלא מבואר דעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו, דלהדיא נתבאר בקרא שהחמץ שנאסר בהנאה נחשב ברשותו לעבור עליו. וכן גבי בור שנאמר בו (שם כא, לד) 'בעל הבור ישלם', הרי ש'הכתוב' עשאו כאילו הוא ברשותו בכך שקראו 'בעל הבור'. אבל גבי שור הנסקל, נהי דמדינא דגמרא (ב"ק צ:;) מוכח שהשור נחשב ברשות בעליו מהא דאם לאחר גמר דינו ברח והזיק שבעליו חייבים לשלם, מכל מקום מהפסוקים אין שום הוכחה לכך. ואם כן צ"ע קושיית השיטה מקובצת, שרק שני דברים עשאו הכתוב כאילו הם ברשותו, ואילו שור הנסקל הגם שאינו ברשותו, לא 'הכתוב' עשאו אלא דינא דגמרא עשאו.
- ז. ואם לא היו לו בעלים בגמר דין, בעליו פטורים מתשלומי הנזק ואין השור נסקל.
- ח. ולפי זה הקשה הבאר יצחק, שגם שור הנסקל עשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו, דהא מקרא ד'השור יסקל וגם בעליו יומת' ילפינן שגם בשעת הסקילה צריך שיהיה לשור בעלים, והלא השור כבר נאסר בהנאה משעת העמדה בדין ואין מתקיים בו הדין של 'וגם בעליו יומת' (שמות כא, כט), שיחשב לבעליו בשעת הסקילה. אלא מבואר דעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו בכך שגם בשעת סקילה החשיבו הכתוב 'בעלים' [וזו היא קושיית השיטה מקובצת]. וראה שם מה שכתב ביישוב קושיא זו.
- ט. וכפי שאמרנו בבבא קמא (סו:), שהגוזל חמץ מחבירו קודם הפסח, כיון שהגיע זמן איסורו בהנאה בערב הפסח, מתייאש הבעלים ממנו.
- י. וכן כתב הרמב"ם (נזקי ממון פ"ח ה"ד): ולא עוד אלא שור המיוחד לבעלים שהזיק ואחר שהזיק הקדישו או הפקירו הרי זה פטור, עד שיהיו לו בעלים בשעת היזקו ובשעת העמדה בדין, עכ"ל.

הצלחת הישיבות ב"ה ודרך הלימוד בעיון

דובר על הישיבות שבנשיאות רבינו שליט"א ועל דרך הלימוד והחינוך בהם.

הגרד"ל: יגדיל תורה ויאדיר, בעומקא דשמעתתא, משא ומתן, ככה צריך, אף פעם לא נעשו תלמידי חכמים - רק ככה! אני מדבר כמו איש פולין, קצת יש לי זכות יותר מכולם כי נולדתי שם. זוכר את האנשים שבאו מפולין היה הרבה מאוד בת"א, היה הסבא שלכם הירשוב רב היה רב בת"א, אני לא זוכר אותו אבל זוכר שהיה רב כזה.

נשמע אולי עוד משהו. מסתמא יש הרבה כולם יהיו שמחים לשמוע, אלה שומעים כל הזמן אבל גם אנחנו רוצים לשמוע.

האם מי שאינו בעל הדבר יכול לעשותו "לשמה"

רבינו: דברנו האם כדי שהמצה תהיה לשמה צריך שיהא בעלים, ומי שאינו בעלים אינו יכול לעשות לשמה. באור שמח (חו"מ פ"ו ה"ח) דן בזה, ומביא ראיה ממעשר שני שבגמרא (פסחים לח. סוכה לה.) דן שמצה של מעשר שני יוצא ידי חובת אכילת מצה אף שזה ממון גבוה ואינו בעלים, והרמב"ם (מע"ש פ"ג הי"ז) פוסק שזה ממון גבוה, ועכ"ז פוסק (חו"מ שם) שיוצאין ידי"ח מצה במצה של מעשר שני"א.

הגרד"ל: המנחת חינוך (מצוה ק"ס אות ו) גם דן בכעין זה לענין הכשר לקבל טומאה אם מועיל רצון של אחר שאינו הבעלים². וגם הפרי מגדים (או"ח סי' יא מש"ז סק"ה) דן בכעין זה לענין ציצית, שע"י שינוי מעשה זה שלו ואז הוי באין כאחת לענין לשמה³ [רק מצד זכיה אפשר לעשות אבל בע"כ זה אחרת].

יא. וכיון שצריך לעשות את המצה לשמה, ומצינו שיש מי שסובר שאדם יוצא ידי חובת אכילת מצה במצת מעשר שני שלדעת רבי מאיר הוא ממון גבוה, נמצא שאף מי שאינו בעלים יכול לעשות מצה לשמה.

יב. המנחת חינוך שם הביא בשם הכסף משנה (טומאת אוכלין פי"ב ה"א) שנחלקו הרמב"ם (שם) והרשב"א (חולין לא: ד"ה פירות) בדין הכשר לקבלת טומאה, אם רק כשניתנו המשקין מדעת בעלים הוכשר הדבר לקבל טומאה, וכן דעת הרמב"ם, או שמא אף כשניתנו המשקין שלא מדעת בעלים, הרי הם מכשירים לקבל טומאה, וכן דעת הרשב"א.

יג. קיימא לן שאין יוצאים ידי חובת ציצית בציצית גזולה, שנאמר (במדבר טו לח) 'ועשו להם', ודרשו בגמרא (סוכה ט.) פרט לציצית גזולה, והביא הפרי מגדים בשם האליה רבה (שם סק"ט), שכשטווה את חוטי הציצית לשם ציצית הרי זו מצוה הבאה בעבירה, שהרי בעצם מעשה הטוויה הוא עושה שינוי, וגם עושה סיוע למצוה בטוויית הציצית לשמה. והוסיף הפרי מגדים, שכיון שאינו קונה את הציצית בקנייני גזילה בשעת טווייה, ממילא אינו יכול לטוות את הציצית לשמה כיון שאינו בעל הציצית, לפי שאינה שלו ואינה ברשותו. וראה שם מה שדן עוד לפי זה.

מדוע האופה מצות בערב פסח מפקיר על תנאי ולא מפקיר הכל מעיקרא

רבינו: מה הדין בהפקר, הרי בערב פסח אופן מצות עושין תנאי ומפקירים אם יתחמץ. ולכאורה אפשר להפקיר את הכל ויעשה את המצות בהפקר, ולמה צריכים להגיע לברירה?^י. ואי משום שמצה צריך שלו^{טו}, יקנה אותם אחרי האפיה, דלישה לבד אינו צריך שיהא עדיין שלו^{טז}.

הגרד"ל: אבל בהפקר יש לחוש שיבוא אחר לזכות בו. דראיתי בירושלמי (שביעית פ"ט ה"ד) מובא בר"ש (שביעית פ"ט מ"ח), שביעור בשנת השמיטה יראה להפקיר בפני ג' אוהביו שלא יבואו לזכות בו^{יז}.

האם מועיל הפקר בפני קרוביו

רבינו: האחרונים דנים אם מהני הפקר בפני בני ביתו (דהלא צריך שיהא בפני ג' אנשים שיהיו ב' עדים^{יח} ובני ביתו פסולי עדות). המשנה ברורה (סי' רמו ס"ק טו) פסק דמהני, ומקורו בבית יוסף (שם ד"ה וכתב הרא"ש) בשם הרא"ש (נדרים פ"ד סי' יא) [ועל פי זה יש ליישב קושיית רעק"א ריש פרק המדיר (מהדורת אריאלי, עמ' טיט אות ח)].

הגרד"ל: התוספות (שבת יח: ד"ה דמפקרא) דנים האך יעשו את ההפקר אליבא דבית שמאי שמוזהרין על שביתת כלים, אי משום דאומדנא שמפקירו או שאר טעמים^{יט}.

עשיית תרומה בהפקר

רבינו: בירושלמי (תרומות פ"א ה"א) דן אם אפשר לעשות תרומה בהפקר, האם הא דאינו תורם את שאינו שלו הוא משום שאינו שלו או דהוי של אחר^כ.

- יד. שאם חלק מהעיסה החמץ, התברר למפרע שחלק זה היה מופקר וממילא אין עוברים עליו בכל יראה.
- טו. כמבואר בגמרא (פסחים לח.) ובתוספות (שם ד"ה אתיא). וראה משנה ברורה (סי' תנד ס"ק טו).
- טז. כפי שמוכח מסוגיית הגמרא בפסחים (לח.) שיוצאים ידי חובת מצה בחלת תודה, וברש"י (שם לה. ד"ה אין יוצא) ותוספות (שם לח. ד"ה חלות) שדנו שהיה צד שיצא ידי חובת אכילת מצה אף שקדשו בקדושת דמים.
- יז. ואם כן אף בעיסת הפקר יש לחוש שמא יבואו לזכות בה ונמצא שעוברים באיסור כל יראה אם תחמץ.
- יח. כמבואר בגמרא (נדרים מה.) ובר"ן (שם ד"ה ולענין).
- יט. התוספות שם כתבו, שעל אף שאמרו בנדרים (מה.) שצריך לעשות הפקר בפני שלשה, פעמים שאין צורך להפקיר דוקא בפני שלשה, וכגון באופן שיש אומדנא שודאי הוא מפקיר. ולפי זה לכאורה אף באפיית מצות בערב הפסח, הואיל ובודאי כוונתו להפקיר את החמץ, אין צורך להפקיר דוקא בפני שלשה.
- כ. וביאר הפני משה (שם ד"ה אתם כו'), שהספק הוא באופן שהפקירו קודם המירוח, ולאחר מכן מירחו, ושוב חזר וזכה בו, ועל פי מה ששינו בתוספתא שהמפקיר שדהו רשאי לחזור בו כל שלשה ימים ולא הוי הפקר, אך לאחר שלשה ימים אינו יכול לחזור בו, ואם זכה בו בין הוא בין אחר הרי הוא כזוכה מן ההפקר, והסתפקו בירושלמי אם דינו כתורם את שאינו שלו שאין זו תרומה, שכשחזר ומירחו אין זו כחזרה מן ההפקר והרי הוא כתורם את ההפקר לאחר שזכה בו שאינו כשלו לענין חיוב תרומות ומעשרות, או שמא דינו כתורם את שלו על של חבירו שתורמתו תרומה, ואף כאן מאחר שחזר ומירחו נראה ממעשיו שחזר בו מההפקר ותורמתו תרומה.

הגרד"ל: ראיתי שמקשים מירושלמי בפסחים (פ"ג ה"ג) כיצד מפרישין חלת טומאה ביו"ט, שיפריש את החלה ויזרוק לאשפה^{כא}.

רבינו: כן, האמרי בינה (דיני פסח סי' ב ד"ה וכן נמי) דן בזה.

הגרד"ל: תרומה בהפקר הוא רק באופן שזה תחת השליטה שלו^{כב}.

רבינו: כן הוא בגמרא ב"ק קט"ו:

בא אנס כנגדו, לא יאמר הרי פירות שיש בידי מחוללים על מעות הללו^{כג}.

הגרד"ל: שם הגמרא מיירי כשזה שלו. אבל אם אחד יעשה הפקר או יקדיש את כל העולם בודאי שזה לא יחול. ר"ן בנדרים (לד: ד"ה אמר רבא) ומחלוקת קצות (סימן רי"א סק"ד) ורעק"א (ב"מ מט. ד"ה א"ב) בדברי הרא"ש (נדרים לד: ד"ה להורישא)^{כד}. יש רמב"ן (פסחים ד: ד"ה ונראין) שהפקר ברשותו עוברים על כל יראה, רק ביטול מועיל. וא"כ לפי הרמב"ן העצה לאפות את המצות בהפקר הוא רק בחצר של אחרים, אבל בחצר שלו עדיין לא יועיל ההפקר^{כה}.

רבינו: הוא יכול להפקיר גם את החצר.

הגרד"ל: זה בודאי יבואו אחרים לזכות את החצר^{כו}.

כא. שנחלקו במשנה בדין הפרשת חלה של עיסה טמאה ביום טוב, שהרי אינו יכול לאפותה בפסח מפני שאינה ראויה לאכילה, ואף אינו יכול להשהותה ולשורפה במוצאי יום טוב מפני שתחמיץ, ואף אינו יכול לשורפה או להאכילה לכלבים, לפי שאין שורפים קדשים ביום טוב, ולפיכך לרבי אליעזר לא יקרא לה שם חלה רק לאחר שתאפה העיסה, ולכן בתירא יטיל אותה לצונן שלא תחמיץ, ולרבי יהושע יניחנה כמות שהיא, משום שאינו מוזהר עליה בכל יראה. והקשו בירושלמי מדוע שלא יפרישנה ויזרקנה לאשפה ויקרא לה שם לאחר שזרקה, שאז אין לחוש שמא יאכלנה כיון שנמאסה באשפה. ותירצו שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, שהואיל וזרקה לאשפה הרי היא הפקר ואינו יכול להקדישה. ומבואר שאין אדם יכול לעשות תרומה הפקר, משום שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו.

כב. שהרי כל זמן שאין ההפקר בשליטתו אינו שלו וממילא אינו יכול לתרום.

כג. בברייתא ובגמרא שם מבואר, שהמוליך מעות בידו ובא אנס כנגדו ורוצה לאונסו, ואמר שפירות מעשר שני שיש לו בביתו יהיו מחוללים על מעות אלו, אם יכול להציל מעות אלו מן האנס על ידי הדחק, נתחללו הפירות על המעות, אך אם ודאי אינו יכול להצילם לא אמר כלום. ומבואר שאינו יכול לחלל פירות על מעות שאינן בשליטתו.

כד. הרא"ש שם כתב, שמי שהיה לפניו ככר של הפקר ויכול לזכות בו, הרי הוא יכול להקדישו אף קודם שזכה בו, משום שבידו לזכות בו. ודייק הקצות החושן שם מדבריו, שאדם יכול להפקיר דבר שעדיין לא הגיע לרשותו. אך רעק"א שם כתב בדעת הרא"ש, שודאי אין ההקדש חל לפני שזכה בו בפועל, אלא כוונת הרא"ש שכשיזכה בו יועיל ההקדש למפרע משעה שהיה בידו לזכות בו, ולא יצטרך להקדישו שוב.

כה. שהרי אף שנעשית העיסה הפקר, מכל מקום מאחר שנמצאת בחזירו עובר עליה בכל יראה.

כו. וכיון שיזכו בחצר יזכו גם בעיסה, ונמצא שלדעת הרמב"ן עוברים בכל יראה.

האופה מצות בליל פסח ועשה להן צירוף סל האם המצות נדחות מדין נראה ונדחה

הגרד"ל: אגב היה לי ספק בסוגיא דדיחוי במצות (סוכה לג:): האם שייך במצה דיחוי במצות, דהא יש דיחוי מעיקרא (שבידו מהני) ויש נראה ונדחה (ואז לא מהני בידו), והנה יש שאופין מצות בליל פסח ואחרי האפיה עושים צירוף סל ונעשה טבל, ושוב מפרישים חלה, הרי שהמצה היה נראה ושוב נדחה בזה שנעשה טבל אפילו שזה בידו אם נימא שיש דיחוי במצה יש בעיה^{כז} (בחלת חו"ל יכולים להפרישו לאחר הזמן אבל בחלת א"י נעשה טבל מדרבנן^{כח}).

היום נעשיתי צעיר עשיתוני צעיר.

רבינו: שהרב יאריך ימים בבריאות הוא וביתו וכל התלמידים.

הגרד"ל: אמן. המברך יבורך במיטב הברכות.

בשיח תורני בסיום שיעורו של רבינו שליט"א - חוה"מ סוכות תשע"ט

כז. שכן קודם שהניח את המצות בסל אחד לצרפם לשיעור חלה, לא נתחייבו המצות בחלה והיו מותרות באכילה, ולאחר שהניחם בסל אחד נעשו טבל ונתחייבו בחלה, וממילא נאסרו באכילה ונדחו לכאורה ממצוות אכילת מצה, ואף שבידו להפריש מהם חלה ויהיה מותר לאוכלן, אך מאחר שכבר נראו ונדחו אפשר ששוב אינן כשרות למצוה.

כח. וכפי שפסק השולחן ערוך (יו"ד סי' שכג ס"א), שחלת ארץ ישראל לא יאכל עד שיפריש, אך חלת חוצה לארץ אם רצה יכול לאכול תחילה ואחר כך יפריש. ולפי זה כל הנידון הוא בחלת ארץ ישראל שאסור לו לאכול קודם הפרשה, ונמצא לכאורה שהוא נראה ונדחה, אבל בחלת חוצה לארץ הואיל ומותר לו לאכול קודם הפרשה, הגם שנתחייבו המצות בחלה על ידי צירופן בסל אחד, מכל מקום אין זה בגדר נדחה.

בס"ד, אור ליום ועש"ק וישב תשע"ג.

להשואל החפץ בעילום שמו נ"י.

שמעתי מאדמו"ר זצלה"ה, שאחר נישואי זקנו הגרי"מ בידרמן, בהיותו מתמיד עצום וגם שתקן ומופנם מאוד (עד סוף ימיו), לא השתתף בסעודת האברכים במלווה מלכה בגור, וכשנודע להשפ"א, אמר לו שישתתף, וכמובן שפקודתו שמרה רוחו ולמוצ"ש השתתף בסעודה מרישא עד גמירא, ואז קראו השפ"א וא"ל שמספיק עבורו השתתפות מעט, ומני אז היה בא לדקות ספורות. כמובן כל מעשה לגופו ואין לדמות לתכונותיו ומדרגותיו של רימ"ב, ולאידך לתועלת ורוממות סעודה של בני היכלא דהשפ"א, אך בכ"ז המָסָר הוא שיר"ש ולהוט ללמוד יוצא ידי שניהם, כגון אם יש שבתות רצופים או סמוכים של שמחות, אין לאחר בכולם יחד שבולט ביותר, רק באחת לבוא בזמן, או להעדיף השתתפות ביום הש"ק בחורף שבלא"ה מקצרים יותר מבקיץ וכל כיוצ"ז כל ערום יעשה בדעת.

אמנם ביסוד הדברים [ובפרט שהנך כותב שיש לך בעוד הזדמנויות ספיקות בכיוב"ז], ברור שת"ת כנגד כולם, ודורנו דור הבטלה בוודאי חשוב להתחזק בלימוד ולא לתת משקל גדול לבליטות שמתעוררות ע"י התמדתו, וה"ז בכלל "אי דייקנין כולי האי לא הוינן תנינן".

מְסַפְּרִים שר"ח בריסקער היה במכוון שולח את בנו הגרי"ז לשליחויות שונות באמצע לימודו כדי ללמדו להחזיק מחשבתו למרות הטירדות, ואף שכמובן אינו ענין לאנשים כערכנו, אך מפעם לפעם אין חסרון בהתרגלות לאימון המחשבה ללימוד, למרות ההפרעה והקושי של השתתפות בסעודה, ואני בעצמי, כשידוע לי שאצטרך לישב במקומות שונים זמן ממושך, מכין לי כמה ענינים להפוך בהם במחשבתי [לי אישית יותר קל להעמיק בעיון המחשבה, ולא בחזרה ושינון, בזמנים כאלו, וכל אחד כתכונתו].

ובנוסף לזה יש להעיר, שלא קל לקנות מדת ההתמדה, והביטולים פה ושם, אינם רק הפסד הזמן לשעתו, אלא מקלקלים המדה שקשה לקנותה.

סוף דבר: קו המשקולת צריך לעולם להעדיף הלימוד כמשקל מרכזי, תוך השתדלות למַעֵט בשינוי והתבלטות ההנהגה מאחרים, למרות החסרון של שלא לשמה וכו'.

אודות ללִמָּד לאחרים, רוב העושים זאת הם לסיבת פרנסה או הרגשה שצריכין להשפיע מתורתם לאחרים [ובלי זה חשים חוסר סיפוק], מסגנון שאלתך שאין אצלך ב' סיבות אלו, ואז פשוט שאמת קנה ואל תמכור ובזמן המפזרים כֶּסֶף, ומצוות ושננתם תקיים בצאצאיך בעז"ה כשורש החיוב, או כאשר יבקש משהו בפרטות ללמוד עמך, [וידוע הנידון עד כמה מחוייבים ליתן זמן לזה ואכ"מ], רק לפעמים הלומד בעצמו אין מרגיש שהוא מתייבש וחסר לו חיות וסיפוק והוא זקוק להשפיע לאחרים (תלוי גם בתכונות), וע"כ כדאי לשמוע אולי דעת אחר המבין שאין רפיון וחולשה בלימודך מחמת זה. ולפי מה שכתבת המצב בכלל שלך, מסתבר שיש בזה גם הסיפוק (באם צריכין לו) וגם קיום ללמוד וללמד.

כתבת שאינך מנצל הזמן כראוי וכפי האפשר, אין זה סיבה שלא לשאול מה ששאלת, אלא שזה צריך לשמֵשׁ לך כמוסר וכמצפון בבוא הרפיון והביטול, להתבייש בעצמך ולהשתדל להתחזק טפי.

ידידך המברך בהצלחה בתויר"ש

שאול

הכתב והמכתב

מכתבי הדרכה בלימוד התורה מאת רבינו שליט"א

שאלות לרבינו ראש הישיבה שליט"א על קבלת התורה לחיזוק עמליה

- א. רבים מתלוננים שכיום קיים קושי להתרכז בעמל התורה, בעיקר בשל השפעת הסביבה והעוה"ז על כל גרורותיו, מה ניתן לחזק כיום בכדי להצליח לעמול בתורה כבדורות עברו, ושהלימוד יהיה בעריבות ותענוג שיסמך לעשות זאת?
- ב. נושא העיון תופס מרכז חשוב אצל רוב בני הישיבות שלנו, איך מחזקים בעדם שידעית התורה אינה פחותה, ואיך ניתן לשלב היטב בין שני החלקים הללו, של ידיעת ועיון התורה?
- ג. בחר המתקשה מעט במסגרות השונות של הלימוד, מהי הדרך שיכולה להקל עליו להצליח בלימודו למרות הקשיים השונים?
- ד. רבים שואלים איך צמחים וגדלים להיות ת"ח אמיתי?
- ה. בעבר קבע מרן החזו"א כי בלימוד התורה ניתן להשיג הכל, האם ניתן לומר כן אף בדורינו שההשפעה הסביבתית אינה פשוטה, האם יש צורך בכלים נוספים לשמור על יראת שמים ויתר המ"ח קנייני תורה?
- ו. במה ניתן לחשל את הלומדים למול כל הפיתויים שקיימים כיום ללומדי התורה בכל מקום והזדמנות?
- ז. אם הרב יוכל מעט להרחיב מנסיון מהי הדרך הראויה ללמוד בסדרי הישיבה השונים, ובין הסדרים, אם להשקיע יותר בחזרות, בנושאים שונים, ובאיזה מינון וצורה?
- ח. רבים שואלים אם מסגרת הישיבה היא מחייבת בכדי לגדול, הם חולמים ללמוד בצורות שונות ללא מחייב, האם יצלח דרכם בצורה זו, וגם אם כן מה עדיף לעשות, לפעול לבד כאוות נפשם, או לפעול לפי מסגרת הישיבה ולשמור על סדריה כעל בבת עינו?
- ט. שאלות המתרחשות לכל בן ישיבה, אימתי עליו לבטל מהלימוד לצורך מצוה, השתתפות בשמחת חבר, עשיית צרכים נוספים וכו', עד כמה מידת השקיעות נצרכת להיות ללא גבול או בגבול מסויים?
- י. אם הרב יכול להרחיב ולספר מזכרונות אורחות ימיהם של הגדולים שהכיר ושמע, מה הייתה דרכם המיוחדת או אימרותיהם המיוחדות בדרך של בן הישיבה לצמוח ולהתעלות בלימוד התורה בכל כוחו?

בברכת יישר כח לחיזוק הרבים

תשובת ראש הישיבה שליט"א

ובפיו רשימת 'דרישות': 'אם תברכני בתורה, והרבית גבולי בתלמידים, והיתה עמדי שלא ישתכח תלמודי, ושיזדמנו לי ג'יעים כמותי, לבלתי עצבי שלא ישגבני היצה"ר מלשונות, ובסופה, כביכול, אולטימטום כלפי מעלה, "אם אתה עושה כן - מוטב, ואם לאו הריני הולך בעצבוני למיתה", כלומר זה נוגע לי בנפשי ממש. ומסיים, 'מיד, "ויבא ד' את אשר שאל", וכמובן המדובר ברצון אמיתי, שהרי יכול אדם לרמות את הוריו ואת חבריו ואת הצוות בישיבה ואפילו את עצמו, אבל אי אפשר לרמות את הבורא.

מה התכונה הבולטת שראינו אצל הגדולים.

התכונה הבולטת אצל הגדולים, היא החשיבות והיוקר של כל רגע בחיי האדם. מפורסמת תשובת הגר"י סלנטר לסוחר ששאלו "יש לי חצי שעה פנויה ביום ללימוד, מה עלי ללמוד אז, גמרא, הלכה וכו'", והשיבו תלמד מוסר בזמן הזה ואז תמצא הרבה חצאי שעות פנויות לך ביומך. פירשתי לעצמי תמיד, שכוונתו ב"מוסר", על תשומת לבו לחובת האדם בעולמו החולף ועל ניצול אמיתי וראוי של הזמן. אם בחור מחליט לחלק את זמנו, ובחלק ממנו לבלות מתוך פורקן וחוסר חשבון, גם אם המדובר בחלק קטן מזמנו, "גדול" לא יוכל לצמוח ממנו. בלי תחושת הדקיפות ששעון החיים מתקתק בלי הרף ואם לא עכשו - אימתי, כל השאלות האחרות, מה ללמוד ובאיזה דרך, הם משניות בחשיבותן לעומת דבר יסודי זה.

אפתח במשל פי, כל בחור יודע את ההבדל בין חליפה שהוא קונה בת"ת הישיבתי לבין חליפה תפורה במדידה אישית אצל חייט מומחה, ואם כך בלבוש הגוף, ק"ו בן בנו של ק"ו בלבושי הנפש, שעצות הולמות ומותאמות לבן ישיבה מסויים, צריך, או לשמוע מגדולי הדור אשר רוח ד' דיבר בה ומלתו על לשונם, או לשמוע ממי שהבחור מוכר לו אישית באופן יסודי על כשרונותיו ותכונות נפשו, נוכל לדבר רק באופן כוללני בדברים המתאימים לבחורים רבים.

איך "צומחים" להיות גדולים בתורה.

שאלה זו מובהרת בגמרא בסוף הש"ס, [ואולי, בדרך צחות, מרמזים לנו, קודם שב ותלמד כל הש"ס, פשוט ללמוד, ואח"כ תמצא כבר התשובה בידך], מה יעשה אדם ויחפם, ירבה בישיבה ויבקש רחמים ממי שהחכמה שלו, ואף שיש קבלה מקדמונים לא להשתמש בסגולות המובאות בש"ס, "סגולה" זו אינה בכלל.

"ירבה בישיבה" אין הכוונה רק בשעות לימוד ונוכחות, אלא גם בתודעת האדם וברגשי נפשו העמוקים והאמתיים, שהישיבה על כל המשתמע והנכלל בה תתפוס את הוויתו הפנימית, לא 'להגיד' "אחת שאלתי, נשכתי בבית ד", אלא להיות כך.

"יבקש רחמים", והרי כולנו מתפללים "חננו מאתך חכמה" שלש פעמים ביום, אבל חז"ל גילו לנו הסוד במס' תמורה ט"ז ע"א ויקרא יעב"ץ לאלוקי ישראל" (דה"א פ"ד פ"י)

איך ניתן למנוע מעוה"ז ואביזריו את הפרעתם ללימוד התורה מתוך עריבות ועונג?

אומרים בשם החזו"א, שאינו מאמין שבעל קצוה"ח חש טעם בקוגל. פירשתי לעצמי אמרה זו, לא רק כביטוי שלשם הגעה למדרגת התורה של בעל הקצות, היה עליו לפרוש מטעמו של עולם הזה [כדברי תוס' בכתובות ק"ד. הנודעים], אלא גם לאידך גיסא, שבחךשו את הדברים הנפלאים שבקצות ואבני מלואים וש"ש, פשוט איבד את יכולת התענוג מדברים גשמיים, [כוח התענוג ביסודו הוא רוחני וקשור בנפש, וכשהאדם מורגל בעונג הנפש, לא יוכל לחוש בו בדברים גופניים], והלימוד לפחותי ערך כמונו הוא, שכדי לעמעמם ולשַׁכֵּךְ את המשיכה לעוה"ז, ההכרח למצוא תענוג רוחני בתורה, [וכמובא שהרגשת התענוג היא חלק ממצוות לימוד תורה], ואין הכוונה לתענוג מהמעמד שהבחור זוכה לו בישיבה ומחוצה לה עקב דרגתו בתורה, אלא גם בלמדו ביחידות ומבלי שיִדְעו ממנו, עונג מְשַׁכְּלִיּוֹת התורה, ועוד יותר מכך עונג התקשרותו להקב"ה השונה כנגדו בעת לימודו.

וגורם חשוב לבוא לעונג בתורה, הוא הלימוד לפי הלך רוחו וכשרונותיו, כלומר, בוודאי חשוב לשמור על מסגרת הלימוד בישיבה בשמיעת השיעור ולימוד בעיון, אך אם בחור מרגיש - בהרגשה אמיתית ולא בהחלטה חפוזה, ורצוי גם ייעוץ של איש צוות המכירו היטב, - שליבו חפץ בבקיאות, או בהלכה, בוודאי כדאי לו לשים דגש רב על זה ולקבוע שעות לימוד רבות במקצוע זה, וכמה מגדולי דורנו זצ"ל ויבלחט"א עשו כן, אך כאמור ההחלטה כבדת משקל ומצריכה שאלת חכם המכירו היטב, וכך גם בין לומדי העיון, שאינם מרגישים סיפוק בהתמשכות ההתעסקות לאורך שבועות בסוגיא אחת, [וכבר התריעו הגדולים על חסרון זה],

בוודאי כדאי אם היו יכולים לבנות לעצמם שעות לימוד רבות באופן שנפשם חפצה ומוצאת בו סיפוק.

איך מחזירים לתודעת הבחורים את חשיבות היריעות והבקיאות.

כאמור, הנושאים האלו מסורים לכל ראשי הישיבות המנווטים את דרך תלמידיהם, אך כדאי להעיר שאולי עוד לפני ביסוס הבקיאות הכללית בש"ס, חשובה לא פחות הבקיאות המקומית במסכת הנלמדת, ולדוגמא, אני פוגש בחורים המתפלפלים ומתעמקים בהבנת תוס' בב"ק בגדרי בור וחויביו, בתחלת הזמן בישיבה, כאשר במקרה הטוב עיינו ברפרוף במקור הגמרא המובאת בתוס', בה בשעה שהכרחי ללמוד היטב לענ"ד כמה דפים גפ"ת בהמשך המסכת להכיר באופן נכון את העיון האמיתי בסוגיא, [ובהגדרה יותר רחבה: צריכים ללמוד גפ"ת של חציה הראשון של מס' ב"ק, לצורך העמקה ועיון ביסודות ארבע אבות נזיקין], וכדומה במסכתות נוספות.

את הפתרון, לימוד אינטנסיבי בין הזמנים של המסכת העתידית, או לימוד בקיץ הקודם את המסכת לזמן הבא, יקבע כל אחד לעצמו. אך בקיאות "קטנה" זו יכולה לעזור בבחור טעם ורצון בידעת התורה בכלל.

[על דרך הצחות אמרתי פעם, אמרו חכמים במגילה ו' ש"יגעת ומצאת תאמין" הוא לחדודי (כלומר העמקת ההבנה), אבל לאוקומי גירסא (לזכור הלימוד), צריך סייעתא דשמיא, ואילו לימוד הבקיאות לגירסא עצמו, לא הוזכר, כי המתקנות של הלימוד בשופי דף אחר דף אינה צריכה ליגיעה ולעצה, היא פשוט מושכת מעצמה את מי שהתנסה בה, והגדולים כשהיו צריכים לנפוש מעמל התורה, היו פשוט לומדים עשרות דפים בבקיאות].

לימוד מתורתו של רשב"י מה עלינו לתקן בעת זו

דברי התעוררות לחשבון הנפש ותיקון המעשים בעקבות אסון מירון

מדברי רבינו שליט"א בעת רעוא דרעווין פרשת בהר בחוקותי

נמסר ע"י מכון 'עברא דדשא' להוצאת ד"ת מרבינו שליט"א - כל הזכויות שמורות למכון.

גדולה אונאת דברים

כתיב (כה, יז) 'ולא תונו איש את עמיתו ויראת מאלקיך', ופירש רש"י מחז"ל 'כאן הזהיר על אונאת דברים, שלא יקניט איש את חברו ולא ישיאנו עצה שאינה הוגנת לו לפי דרכו והנאתו של יועץ, ואם תאמר מי יודע אם נתכוונתי לרעה, לכך נאמר 'ויראת מאלקיך' היודע מחשבות הוא יודע, כל דבר המסור ללב שאין מכיר אלא מי שהמחשבה בלבו נאמר בו ויראת מאלקיך'. ובגמרא (ב"מ נח:) איתא דקאי גם שלא יתלה עיניו על המקח בשעה שאין לו דמים, כי הוא דבר המסור ללבו של עושה, הוא יודע אם לעקל אם לעקלקלות, ויכול הוא לומר לא עשיתי כי אם לטובה, הייתי סבור לקנות מקח זה.

ובגמרא (שם) איתא כמה וכמה אופנים של אונאת דברים כפשוטו, אם אומרים לו לאדם זכור מעשיך הראשונים, זכור מעשה אבותיך, או לייסר מי שבאים עליו יסורים וחלאים, וכדומה. ומבואר במפרשים דגם אונאת דברים כגון דא - כפשוטו, הוא דבר המסור ללב, שיתכן שיש לאדם מניעים שאינם טהורים בשעה שאומר לו כן, וכמו שאמר המגיד רבי שלום שוודרון זצ"ל שהיה פעם בעל תפלה שטעה בשבת ראש חודש ואמר 'תכנת שבת', ואחד המתפללים דפק בשולחן וצעק בקול רם 'אתה יצרת', הוא אכן צדק שהבעל תפלה טעה, אבל הבעל תפלה היה גם הגבאי, ונכלל בצעקת אותו מתפלל - בעקימת שפתיו ובהרמת הקול - הטרוניא שהיתה בלבו שלא קיבל עליה מכובדת כפי שהיה סבור שמגיע לו. וכן בכל פעם שמעירים לשני דבר מה, יתכן שנכלל בזה חשבונות ישנים שיש לו עם ההוא, וגם כאשר כלפי חוץ נראה שאינו מאנה את חברו, מ"מ בטון ובצורה שהוא בוחר להגיד זאת יתכן שיהיה בזה אונאת דברים, והוא דבר המסור ללב, ונאמר בו ויראת מאלקיך.

איתא בגמרא (ב"מ שם) 'אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי גדול אונאת דברים מאונאת ממון שזה נאמר בו ויראת מאלקיך וזה לא נאמר בו ויראת מאלקיך. ורבי אלעזר אומר זה בגופו וזה בממונו. רבי שמואל בר נחמני אמר זה ניתן להישבון וזה לא ניתן להישבון'. ומקשים המפרשים דהתינח מה שאמר רבי אלעזר מובן, שצער הגוף עדיף מצער ממון (עי' מו"מ בזה במצויין בס' המפתח רזא דשבתי שם), וגם מה שאמר רבי שמואל בר נחמני מובן משום דעבירה בדבר הניתן להישבון אדם מורה בה היתר, שבידו לתקן מעשיו [כדאיתא בגמרא (ב"מ ו.) 'פרשי אינשי מספק שבועה ולא פרשי מספק ממונא מאי טעמא ממון איתיה בחזרה שבועה ליתיה בחזרה], אבל גדול הנכשל באונאת דברים שהרי לא ניתן להישבון, והיה לו להיזהר יותר, ועכ"ז הדבר פרוץ. אבל דברי רשב"י 'שזה נאמר בו ויראת מאלקיך' צ"ב, דכיון שהוא דבר המסור ללבו של אדם, לכך נאמר בו ויראת מאלקיך - שמכיר ויודע את מחשבות הלב, אבל האיק זה מורה על חומר הדבר.

ובמהר"ם שיף מפרש דכוונת רשב"י אינו לדברי חז"ל על 'ויראת מאלקיך' משום שהוא דבר המסור ללב, אלא כדאמרין (שם ט.) שעל כל העבירות נפרעים ע"י שליח, חוץ מאונאה דכתיב (עמוס ז, ז) 'הנה ה' נצב על חומות אנך ובידו אנך', ולכך נאמר בו 'ויראת מאלקיך' שצריך לירא מהשם ברוך הוא עצמו, וזהו החומרה של אונאת דברים. ואכן כל העונשים - הגם שהם ע"י שליח, הם מהקב"ה [ולשון ספר החנוך (מצוה רלו ושלח) 'וכמה מלקיות מבלי רצועה של עגל ביד האדון המצוה על זה יתברך ויתעלה'], אבל יש חומרה יתירה באונאת דברים שנאמר בו 'ויראת מאלקיך' - שהקב"ה נפרע ממנו בעצמו שלא ע"י שליח, עס כאפט א ציטער.

והמהרש"א מפרש דגדול וחמור אונאת דברים דהוי דבר המסור לבוחן לבבות לבד, מאונאת ממון דה"ל דבר המסור

להכיר גם לבריות, דזה השוה כבוד עבד לכבוד קונו, וזה לא השוה כבוד עבד לכבוד קונו, וכדאמרין (ב"ק עט:) דמהאי טעמא החמירה תורה בגנב יותר מבגולן, משום שמלבד גוף העבירה נוסף בו חסרון זה, שגם בשעה שמחשב חשבונות על יראת ב"ד אינו ירא מרבונו של עולם.

על ידי שמירת דברים שבכל זוכים ליראה

אך יש לפרש דברי רשב"י באופן אחר, על פי דברי השפת אמת (קדושים תרל"ו) שכתב **ברש"י** (שם יט, יד) **'דבר המסור ללבו של אדם נאמר בו ויראת מאלקין' - 'פשוט, שעל ידי היראה יכולים לקיים דבורים** [לכא' צ"ל: דברים] **המסורים ללב**. ויש הדגשה בדברי השפת אמת, שאין משיגים היראה ע"י לימוד גרידא של הפסוק עם רש"י, דאס אליין געבט נאך נישט דער מענטש א שאקעל, אלא המכוון 'הפשוט' הוא, אז מ'דארף ארבעטען אויף דעם, וכשיש לאדם יראת ה' והוא רגיל ביראה, אזי **על ידי היראה** יכול לעמוד בנסיון גם בדברים המסורים ללב, גם בנסיונות יותר קשים.

וממשיך השפת אמת **'אמנם ג"כ י"ל שאלה המצות התלוין בלב, על ידי שמקיימין אותן זוכין ליראה, כי כל מצוה במעשה מתקן מעשה האדם, וכמו כן מצות התלוין במחשבת לב האדם מתקנין לבו של האדם. וכן שמעתי מפ"ק אא"ז מו"ר ז"ל על פסוק ולא תונו כ' את עמיתו ויראת מאלקין כ', שעל ידי שמירת אונאת דברים זוכין ליראה'**. כי מה שהאדם מתנהג כשורה ביום יום כשהוא נמצא בחברת אנשים יראים ושלמים וכלפי חוץ נראה במלבושיו כאחד מהם - אין א געגנשאפט און צווישען א חבורה און א קהילה, אין זה מעיד שקנה יראה בלבו, כי יתכן שבהיותו לבד במקום זר שאין רואים אותו, יתנהג שלא כשורה חלילה. אבל ע"י שמקדים לקנות לעצמו מדת היראה, ועמל ומייגע את עצמו לעמוד בדברים אלו המסורים ללבו של אדם, בנסיונות שבסתר, א אינערליכע נסיון, כשאין את הסיוע של 'לא יראני אדם', על ידי זה קונה מדת היראה - ויראת מאלקין - שהוא עצמו נעשה ירא אלקים.

ומסיים השפת אמת **'ובאמת ב' הפירושים אמת, על פי מ"ש (אבות פ"ד מ"ב) שכר מצוה מצוה, ובוודאי על ידי עומק היראה יכולין לקיים יותר מצות התלוין בלב, לכן שכר המצוה היראה, כדי לקיים על ידי זה המצוה בטוב יותר, וכן לעולם'**. כי 'שכר מצוה מצוה' הוא שע"י היראה הוא עושה אותה מצוה בעסער העכער שטערקער און פעסטער, שעל ידי כל עמידה בנסיון בדברים אלו המסורים ללבו של אדם, הוא מגביר אצלו מדת היראה, ונעשה עוד יותר ירא אלקים.

והנה השפת אמת דיבר כדרכו לפי דרגתו, ועל אותם המקיימים מצוות ה' כראוי, וכל מגמתם לקנות ולהרבות אצלם מדת היראה, שבכל פעם שהאדם מקיים מצוות שנאמר בהם ויראת מאלקין, קונה עוד יראה [והשפ"א היה מליץ טוב על בני ישראל]. אבל כן הוא גם להיפך, שמי שעובר על דברים המסורים ללבו של אדם, מלבד שעובר על דבר ה', גדול עונו, שמחליש אצלו מדת היראה, ומפסיד יראת ה', ואם תעזבני יום יומיים אעזבך (ספרי עקב פיסקא יב וירושלמי ברכות פ"ט ה"ה), ואם יבא לפניו שוב נסיון הרי הוא מרוחק עוד יותר מיראת ה', ויהיה לו קשה להתגבר על היצר.

ולפי זה י"ל שכוונת רשב"י כפשוטו 'גדול אונאת דברים מאונאת ממון שזה נאמר בו ויראת מאלקין וזה לא נאמר בו ויראת מאלקין', כי המבטל אונאת ממון שהוא במעשה, אכן עונו גדול מאוד וחל עליו כל מה שנאמר בחז"ל על גזל, אבל גדול מזה אונאת דברים שהמזלזל בו לא רק שעבר על העבירה בעצמה, אלא מקלקל ומפסיד היראת שמים שבלבו, כי בכל פעם שעובר בדבר המסור ללב ווערט דער גראד פון דער היץ פון יראה ווייניגער - נחלש ונחסר מעלת החום של היראה.

ואם נתבונן בדברים, נווכח שלא רק אונאת דברים ושאר דברים שנאמר בהם ויראת מאלקין תלויים בלבו של אדם, אלא רוב הנסיונות והקשיים של אדם, הם דייקא בדברים המסורים ללבו של אדם, כמו שמירת העינים, שמירת המחשבות, וכל כיוצא באלו, שרוב עניניו של אדם הם בלבו, וכשהוא בסתר ואין אדם רואהו, ואם האדם מתגבר בהם הרי קונה בכך מדת היראה. והלא הכל חפצים ליראה את שמך, ומחפשים כיצד ניתן לרכוש יראת שמים, והעצה הוא על ידי התגברות אחת, ועוד התגברות, שבכל התגברות הרי הוא מגביר אצלו יראת ה'. ודבר זה נצרך לידע, מכיון שהיצר מטעה את האדם שאחרי שהאדם התגבר ועמד בנסיון, לא נשאר לו מזה כלום, ובאמת אינו כן, אלא על ידי כל התגברות האדם מתעלה עוד ועוד, ומקבל כוחות לעמוד בנסיונות הבאים לאחר מכן, וכדאיתא בספ"ק (ע"י שפ"א ראה תרל"ז) על מה שאמרו חז"ל (סוכה נב.) שהיצר הרע נדמה לצדיקים כהר גבוה, שבאמת היצר הרע הוא כחוט השערה, אלא שאצל הצדיקים נעשה הר מכל ההתגברויות שלהם, דהיינו שהם עומדים גבוה על ההר, שמתרוממים עם כל התגברות ועמידה בנסיון.

וזה הכוונה 'לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר ובגלוי', והקדים 'סתר' לגלוי, לא רק כי עיקר היראה בלב [כמש"כ האמרי אמת זי"ע במכתבו (מכתבי תורה סי' צד)], אלא כי היראת שמים אינה נקנית מהדברים שבגלוי, אלא על ידי שהאדם ירא שמים בסתר, ומתגבר על יצרו בדברים המסורים ללבו של אדם, דברים שבינו לבין קונו ללא שאיש אחר רואהו, על ידי זה הוא קונה מדת היראה, להיות ירא ה' אמיתי גם בגלוי.

הלימוד מתפילת החלל לפני פטירתו

והנה אין מקרא יוצא מידי פשוטו, וכונת רשב"י גדול אונאת דברים וכו' לעורר אותנו כמה נצרך להיזהר מאונאת דברים בין אדם לחבירו. אכן אין להספיד בשבת קודש, אבל נדרש מאתנו להתעורר ולשפר המעשים, ולא דברים שלי אני משגר בכח, אלא בדברי רבי שמעון בר יוחאי - שהאסון אירע באתריה דמר, והוא בדבריו מגלה לנו חומרת הדבר, והזהירות בזה הוא התיקון על 'וכשלו איש באחיו'. ואין הכוונה להפנות אצבע מאשימה החוצה כלפי אחרים, מאוד קל לדבר על אונאת דברים - כשמתכוונים על אחרים, אבל לא לכבוד עצמי ולא כבוד קהילתנו אני דורש, אלא הדרישה היא לתקן את עצמנו אנו בתוכנו, וכמו שצדיקים זי"ע אמרו שמראש סברו שיוכלו לתקן את העולם, או את בני עירם, או את בני משפחתם, ולבסוף ראו שלכל הפחות לאמיר זעך פארעכטען, ומי יתן שיעלה בידנו לתקן את עצמינו, ואם האסון פגע בכל העדות והחוגים, הדרישה לתיקון נזעקת מעצמה, לאהוב כל אחד ואחד מ ישראל, וח"ו לא להונות בדיבור. וגם לאנשים הבאים מבחוץ - לכבד כל אחד מתוך עין טובה, ולא לתת הרגשה שהוא זר ולא שייך לכאן, כגון לא לפגוע במי שתופס מקומך הגם שלא תפגוש אותו למחרת. הלאו של אונאת דברים איז זייער זייער א ברייטע זאך, בין אדם לחבירו איז זייער זייער א ברייטע זאך, וכולל בתוכו הרבה פרטים, ובראשונים (עי' ספר יראים עמוד היראה סי' נא וארחות חיים להרא"ש סי' נז) מבואר שאפילו אם מראה לשני פנים זועפות, א קרומע פנים אדער א זייערע פנים, הרי זה ג"כ נכלל באונאת דברים.

מספרים על אחד מן הנפטרים בגיא ההריגה במירון, שבנשימותיו האחרונות אמר איך בין מוחל פאר דער וואס טרעט אויף מיר אפילו עס וועט קומען לידי מיתה - הריני מוחל לכל מי שדורס ודורך עלי אפילו אם זה יביאני לידי מיתה. מ'שטארבט נישט אזוי! נאר אז מ'לעבט אזוי! - אין זה מדרגה ומעלה שניתן לקנותה בשעת מיתה, פריערט דארף מען אזוי לעבען! לעבען מיט יענעם און אינזין האבען יענעם, כשחיים עם מחשבה על הזולת, אזי בנשימות האחרונות אין מבקשים אויר לנשימה, ואין אומרים וידוי ולא שמע ישראל, אלא 'רבונו של עולם שלא יענש שום אדם בסיבתי'.

רבי שמעון בר יוחאי זאגט אונז עפעס, גדול אונאת דברים, עלינו להיות טובים יותר בינינו לבין עצמינו, ובהתנהגות שלנו כלפי אחרים, שפירען יענעם, להרגיש כל אחד ואחד מבני ישראל. כ"ק אאז"ל סיפר שלפני כשבעים שנים בתקופה שהיו הרבה צרות במשפחה הקרובה, ראה בחלומו את דודו הרה"ק רבי מנדל מפאביאניץ הי"ד זצ"ל, ושאלו על ריבוי הצרות שלא היה כ"כ בעבר, והשיב לו שבעבר כשהיה למישהו מקרה היו כולם משתתפים ומצטערים בצער, וכל אחד הרגיש שזו היא צרה שלו בעצמו, ובזה נפטרו מצער ועגמ"נ, אבל היום גם אם נאנחים ואולי אף מסייעים ביד האחר, אבל כל אחד חי

לעצמו וחושב רק על עצמו, מ'דערפיהלט נישט יענעם, ולכן אי אפשר לפטור את כולם ע"י צרת האחד. באסון השבוע נטל הקב"ה מכל החוגים ומכל המגזרים, חסידישע ליטווישע ומבני עדות המזרח וכו', כביכול נציג מכל חוג, זאגט עס און ס'שרייט דאס: שצריכים להשתפר במדת האחדות ואהבת ישראל, רעדען גוטס אויף יענעם, טראכטען גוטס אויף יענעם, קוקען מיט א גוטע הרגשה אויף יעדער יוד. האחדות והעין טובה לזולת היא ההגנה הטובה ביותר מכל מיני פורענויות, זהו הכח שמגין לכל יהודי מכל צרה ומכל קושי.

יעזור השי"ת שיציל אותנו מכל דבר רע, ונזכה לקיים רצונו ית"ש מתוך יראה טהורה ואמיתית, ולבוא לקבלת התורה עם הכנת וטהרת הלב כראוי כאיש אחד בלב אחד.

החשבון אותו חשבון, הנפש אותה נפש, רק "המשקפיים" אחרות

נשאלתי על ידי חבורת בחורים מישיבת מיר שהם מרגישים שבאסון זה הקב"ה רוצה לזעזע אותנו עד דכדוכה של נפש, ולא מתאים כאן החשבון הנפש הרגיל שאחרי כל אסון אחר. והשבתי להם, שאינני מסכים עמהם, אלא הנפש היא **אותה** נפש, והחשבון הוא **אותו** חשבון, והחסרון רק כי החשבון 'הרגיל' לא עשינו בשעתו, ואי לכך הזעזוע צריך לגרום לאותו תיקון ואותה תשובה שהיה צריך לעשותה מקדמת דנא, ורק ה'משקפיים' שבהם בודקים את חשבון הנפש - הם שהשתנו, וכמו שיבואר. אולי, אם נספיק לנצל את חלון ההזדמנות הצר לפני שיסגר ותפוג ההתעוררות, נוכל להתעורר קצת להסתכל אחרת על החשבון.

כתוב (כה, כג) 'והארץ לא תמכר לצמיתות כי לי הארץ כי גרים ותושבים אתם עמדי'. ועמדו המפרשים (עי' שלה"ק שער האותיות אות ג' גיורת) על מה שנאמר 'גרים ותושבים', הרי גר הוא עראי ותושב הוא קבע, אם גר אינו תושב ואם תושב אינו גר (עי' רש"י חיי שרה כג, ד), ונאמרו בזה הרבה פירושים.

וברד"ק מפרש מה שדוד המלך ע"ה אומר (תהלים לט, יג) 'כי גר אנכי עמך תושב ככל אבותי', כי האדם בעולם הזה כמו הגר בארץ לא לו, כי נוסע תמיד ממקום למקום, כי האדם בעולם הזה אין לו מעמד וקיום בו, כי כל יום הוא בדרך שסע ממנה ולא ידע יומו, ויקרא גם כן תושב, לפי שהוא מתיישב בעולם הזה כאילו יהיה בו לאורך ימים. וכן אמר דוד בדברי הימים (א כט, טו) 'כי גרים אנחנו לפניך ותושבים ככל אבותינו', עי"ש.

וזה כוונת הפסוק 'כי גרים ותושבים', דיינו שבעצם במהות האמיתית שלנו אנו גרים כאן בעולם הזה, אבל בדמיון שלנו אנו תושבים, אמנם הדמיון אינו דמיון מוטעה, אלא זהו דמיון שהקב"ה טבע בכל אדם בבריאתו, וכעין דברי הרמב"ם

(הקדמה לפיהמ"ש) 'לולי המשתגעים נשאר העולם חרב', אלא שהאדם שוקע בהאי עלמא עד שהדמיון משתלט על ההרגשה האמיתית, ונדמה לאדם שהוא חי כאן בקביעות, וזה כוונת הפסוק 'כי גרים ותושבים' שבני ישראל צריכים להיות בעולם הזה גרים, לידע כי עיקר שלהם למעלה (עי' שפ"א בהר תרנ"א ד"ה בפסוק, ועי' תו"כ עה"פ 'כי גרים ותושבים' ומלבי"ם, ועי' חובה"ל שער חשבון הנפש סוף"ג). לפעמים רואים כמה החיים הם שבריריים ועראיים, כמה גדול הפער בין ההרגשה האמיתית להרגשה המוטעית, ומקבלים משקפיים אחרות להסתכל על אותה הנפש ואותו החשבון. כשהאדם חי בשגרה היום יומית ולומד את המשנה (אבות פ"ב מ"א) 'והי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה, ושכר עברה כנגד הפסדה', הוא עלול לא לחשב נכון את השכר מצוה והפסד עבירה, אבל כשמתעוררים לדעת שאנו גרים בעולם הזה, מקבלים את ההסתכלות הנכונה איך להחשיב את השכר ואת ההפסד.

וכל החיים יודוך סלה – החיים לא מוכנים מאליהם

הרה"ח ר' אברהם פרידמן ז"ל סיפר שמהרנ"ת מברסלב זי"ע תלמידו של הרה"ק רבי נחמן זי"ע, כשהיה ילד ואביו לקחו לבית הכנסת, וכדרך כל הארץ מפעם לפעם נעדר עוד איש זקן מהמתפללים, לאחר זמן משראה שאינם שבים שאל את אביו היכן הם, השיבו שהם נפטרו לבית עולמם, והסביר לו שיותר הם לא נמצאים כאן בעולם. נזדעק הילד ושאל את אביו: און די לעבידיגע וויסען דאס?! והחיים יודעים זאת?! כי אנשים המשיכו בחיים שלהם כמקדם, ולא היה נראה שיודעים זאת.

אמנם שלמה המלך ע"ה אומר (קהלת ט, ה) 'כי החיים יודעים שְׁיָמָתוּ, אבל השאלה היא איזה 'חיים' יודעים זאת - והרי הרשעים לא יחושו ליום מחר (עי' רמב"ן תולדות כה, לד), ומה נקרא 'ידיעה', כי ידיעה מלשון חיבור והתקשרות, שהאדם יהיה מחובר ומקושר עם ידיעה זו בעומק הלב. ואלה שיוודעים חיים בצורה אחרת, באופן יותר נעלה, כי הם מכירים ויודעים שכל העולם הזה אינו אלא פרוזדור (אבות פ"ד, מט"ו) [וכמבואר בגמרא (שבת לא): יודעין רשעים שדרכם למיתה ויש להם חלב על כסלם, שהגם שאין האמת הפשוטה נעלמת מהם, אבל מ"מ אין זה משפיע על ההתנהגות בפועל, כי זו היא רק אמירה חיצונית]. ואיתא בזוה"ק (ח"ג ככו.) 'בר נש אזיל בהאי עלמא והוא חשיב דדיליה הוא תדיר וישתאר בגויה לדרי דרין', ומה המכוון שהאדם חושב שהוא חי כאן 'לדרי דרין', הרי כל אחד יודע שסוף אדם למות (ברכות ז.), ואף אדם אינו מתקרב לעסקה שתניב לו רווחים רק בעוד מאה שנה. אלא המכוון על היציבות והמושג שהאדם מרגיש בהיותו כאן בהאי עלמא, שאינו מכיר בכך שהקביעות שלנו היא לא כאן, כי אין אנו אלא גרים.

ביקשנו היום בברכת החודש שתתן לנו חיים ארוכים, חיים

של שלום, חיים של טובה, חיים של וכו'. ויש לדקדק למה צריכים לכפול ולומר 'חיים' לפני כל בקשה, לכאורה היה די לומר חיים ארוכים של שלום של טובה וכו' וכל הבקשות, וכי נצרך לחיים נפרדים לכל בקשה. אלא המכוון הוא לעורר כל אדם שישים לב שה'חיים' לא יתפסו אצלו כמוכנים מאליהם, ולפני כל בקשה עליו להתעורר להכיר בחסד ה' שקיבל 'חיים', כי המתנה הגדולה ביותר הם עצם החיים שנתן לנו הקב"ה, וכדאיתא בגמרא (קדושין פ:) על הפסוק (איכה ג, לט) 'מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו' - 'מה יתרעם על מדותיו, וכי גבר על חטאיו, דיו חיים שנתתי לו', ופירש רש"י 'למה יתאונן אדם חי, למה יתרעם אדם על הקורות הבאות עליו, אחר כל החסד שאני עושה עמו, שנתתי לו חיים, ולא הבאתי עליו מיתה', שהקב"ה נתן לכל אחד ואחד את ההזדמנות לחיות, וכמו שאומרים בברכת מודים 'וכל החיים יודוך סלה' [וכל החיים יודוך סלה - כל החיות ניתן לנו בשביל להודות להקב"ה, שההודאה עוד יותר גדולה מעצם החיים, וכמ"ש כמה פעמים המבואר בספה"ק על הפסוק (תהלים סג, ד) 'כי טוב חסדך מחיים שפתי ישבחונו'], כל יום שאדם חי, על כל נשימה ונשימה, על האדם להרגיש בטובו ית"ש ולהודות לה', שאין זה דבר המובן מאיליו, ודבר זה משפיע על האדם שינצל את הימים כראוי.

שנינו באבות (פ"ב מ"י) רבי אליעזר אומר שוב יום אחד לפני מיתתך, ואיתא בגמרא (שבת קנג.) 'שאלו תלמידיו את רבי אליעזר וכי אדם יודע איזהו יום ימות, אמר להן וכל שכן ישוב היום שמא ימות למחר ונמצא כל ימיו בתשובה'. וצ"ב מהי הלשון 'וכל שכן', הרי רבי אלעזר השיב להם שיש מעלה בכך שאין אדם יודע איזה יום ימות, שע"ז נמצא כל ימיו בתשובה, דהיינו מי שמבין את המהות האמיתית של החיים - שהם עראיים וזמניים, וכל לילה בלכתו לישון הוא חי ומרגיש מה שהוא מוציא מפיו 'בידך אפקיד רוחי', ובבוקר אומר מכל הלב 'מודה אני לפניך וכו' **שהחזרת בי נשמת**, נמצא שכל ימיו בתשובה, אבל מהי הלשון 'כל שכן'.

אלא כוונת רבי אלעזר היא 'וכל שכן', דהיינו שעצם הידיעה של אינו יודע 'איזה יום ימות', ולא כמו המחשבה המלומדה של אנשים שאינם יודעים מתי ימותו מחמת שמפורש כן בגמרא, אבל אין חוששים שקרוב קיצם, אלא לפי טעותם יום המוות הוא אי שם בעתיד הרחוק מאוד, אלא ידיעה אמיתית המביא לידי חיים מתוך תחושה תמידית שהעולם הזה הוא זמני, ידיעה שמעוררת בלבם של אדם את העראיות של חי האדם בהאי עלמא, שמגבירה אצלו את הרגשת ה'גר' על הדמיון של 'תושב', אז 'כל שכן' שכל ימיו יהיו כראוי ויותר נעלים - עוד לפני שישבו כל יום בתשובה, כי עצם החיים מתוך תחושה שאינו יודע מתי ימות תזרזר ותעוררנו להכיר בערך החיים, וזה 'נמצא כל ימיו' בתשובה, שהידיעה של אינו יודע 'איזה יום ימות' משנה את מהותו וכל חייו משתנים למעלייתא.

זוה 'דאיג' במצוות' - מתוך חיות והתלהבות, עם תחושה ובעירה פנימית להספיק כמה שיותר. ודבר זה הוא הכנה לקבלת תורה ומצוות.

וכן הוא כוונת אמרם ז"ל מת אחד מן החבורה 'תדאג' כל החבורה כולה, שעל ידי שמכירים בשבריריות של החיים, אין באים לידי עצבות, אלא להיות דאיג' במצוות, לחיות עם ההרגשה שחלון ההזדמנות בחיים הוא היום - הרגע - עכשיו, החיים דומים לרכבת שרצה קדימה במהירות, ומה שהאדם לא תופס - אין! צריכים לנצל כל רגע וכל יום מהחיים להספיק ולתפוס, אם בתורה, אם במצוות, ואם ביראה, כי רק מה שהאדם מספיק לעשות יש לו, ומה שלא עשית בהיותך כאן בהאי עלמא לא עשית, החיים הם הזדמנות חד פעמית של נצח נצחים שלא כדאי להפסידו. לא מתוך עצבות ומרה שחורה ח"ו, אלא מתוך שמחה וחיות, מתוך הודאה לה' על החיים - וכל החיים יודוך סלה, להודות ולשבח על כל נשימה ונשימה - כי כל נשימה של חיים היא מתנה בפני עצמה. אם נשכיל להתעורר לחיות עם התחושה שאנו 'גרים' כאן - וכל החיים הם מתנה, ונפנים בעומק הלב את הידיעה מה הם החיים האמיתיים - כי החיים יודעים שימותו, אזי התעוררות זו תהווה משקפים הנכונות, לערוך את החשבון הנפש כראוי, כי מסתכלים על החיים אחרת ומודדים אותם אחרת.

יעזור ה' שנזכה לעבדו ית"ש ולקיים מצוות בשמחה וחיות, ולהכין את הלב לקבלת התורה.

'תדאג כל החבורה כולה' האם הכוונה היא להיכנס למרה שחורה?

איתא בגמרא (שבת קו.) 'אחד מבני חבורה שמת תדאג כל החבורה כולה', וכמו שאמרנו שבאסון הנוכחי הנפטרים הם מכל המגזרים והחוגים - מכלל ישראל, וניתן לקרוא לזה 'חבורה', והרי נסתלקו ב'רגל' של רבי שמעון, ואמרו חז"ל (חגיגה כו.) ברגל הכתוב עשאו לכל ישראל חברים. ופירש רש"י 'תדאג' - 'ייראו מן המיתה', ובוודאי אין המכוון למרה שחורה ועצבות וללכת לטיפול רגשי. וגם לפירוש המהרש"א (חא"ג שם) דבעו לאפוש ברחמי טפי, אין הכוונה להתפלל מתוך דאגה ומרה שחורה.

אך יתכן לפרש 'תדאג' מלשון הגמרא בתחילת הסוגיא דמתן תורה [כהקדמה לסוגיא - עוד לפני ת"ר וכו'], דאמרינן (שבת פו:) 'ישראל דדאיג' במצות חביל גופייהו', ופירש רש"י דייגי לקיים מצוות, וחרדים בדבר, ומתוך דאגה מתחממין, כדכתיב (תהלים לט, ד) 'חם לבי בקרבי', וטבע הגוף שלהם משתנה. ולכאורה היכן מצינו שיש לבני ישראל דאגה מהמצוות, והלא בארבעה ימים שבין יום הכיפורים לסוכות שאמרו חז"ל שאין עושים בהם עוונות משום שעסוקים וטרודין במצוות, אין רואים יהודי שהוא בעצבות מדאגה שעדיין אין לו אתרוג, אלא מקיימים את המצוות מתוך דאגה שעליהם להספיק,

הנפש היא אותה נפש, והחשבון הוא אותו חשבון. והחסרון רק כי גם "הרגיל" לא עשינו
 בשעתו. ואי לכך אין משהו מיוחד לכתוב. ובנוסף אחר: הזעזוע יגרום לאותו תיקון ואותה
 תשובה שהיה (בה) צורך מקדמת דנא. ובנוסף אחר: "המשקפים" שבהם בודקים את החשבון -
 הם שהשתנו.

להלן מענה רבינו שליט"א
 לשאלת קבוצת בחורים
 חסידי גור משיבת מיר
 חברי הבה"ח כמר פינחס
 מנחם קובלוביץ ז"ל
 ששאלו במה להתחזק
 ואיזה חשבון הנפש
 מיוחד נדרש כאן בשונה
 מהחשבון הרגיל, שוודאי
 אינו מספיק החשבון
 הנפש הרגיל שמקבלים
 אחרי כל אסון אחר.

הנפש היא אותה נפש, והחשבון הוא אותו חשבון. והחסרון רק כי גם "הרגיל" לא עשינו
 בשעתו. ואי לכך אין משהו מיוחד לכתוב. ובנוסף אחר: הזעזוע יגרום לאותו תיקון ואותה
 תשובה שהיה (בה) צורך מקדמת דנא. ובנוסף אחר: "המשקפים" שבהם בודקים את החשבון -
 הם שהשתנו.

מענה מאת רבינו בעקבות האסון במירון^א, לאחד השואלים

בס"ד

יחז"י למטמוני"ם^ב תשוע"ה לפ"ק^ג

לידידי...

בשעה קשה זו, כשלמספר בני ישראל לעומר בשמחה וסילודין^ד, התווסף מספר אחר רח"ל^ה, כשלשמחתו של רשב"י שהקפיד לבל יאמרו נחם ביום חגו כמובא מהארזי"ל (עי' מג"א סי' תצג סק"ג)^ו, ניספו מבקשי נחמה ל"ע, כששאלת המנגנים המשמחים: 'אנשי עיר פלונית - מה לכם פה ומי לכם פה', התחלפה בשאלת הפסוק (ישעיה כב, טו): 'מה לך פה ומי לך פה כי חצבת לך פה קבר' ה"י^ז, הרי כלשון שיר היחוד (ליום חמישי), 'נבוכות כל עשתונות ונבהלות כל החשבונות', ואין ישוב הדעת הראוי

א האסון הנורא המפחיד והמצמרר שאירע לעם ישראל בעת הילולת התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי בליל ל"ג בעומר תשפ"א, בעת ההדלקה המסורתית באתרא קדישא מירון, שבו נספו רח"ל מ"ה נפשות מאחינו בני ישראל, מבוגרים וצעירים, אבות לבנים ובנים לאבות ואמהות, ובתוכם אף ילדי תשב"ר שלא טעמו טעם חטא. יהא זכרם ברוך, ומי שאמר לעולמו די יאמר לצרותינו די.

ב יום ל"ה למ"ט-מונים, היינו יום ל"ה לספירת העומר. ובדרך רמז הכוונה במילים אלו היא: שיש לחזות [היינו לראות] ולהתבונן במה שטמון (מכוסה) באסון הנורא הזה, שיש להתבונן למה עשה לנו השי"ת ככה, ומה נדרש מאיתנו לתקן, כדי להסיר מאיתנו את חרון האף הגדול הזה.

ג שנת תשפ"א, לפרט קטן. והרמז שיה"ר שיקבל השי"ת תפלתנו ועתירתנו ונוכה לישועה במהרה בימינו אמן.

ד היינו מספר ל"ג לימי ספירת העומר.

ה היינו מספר מ"ה נפשות מישראל שנספו שם ל"ע.

ו יום הילולא דיליה.

ז שו"ע אורח חיים סימן תצ"ג, "דינים הנוהגים בימי העומר". ושם בסעיף ב' כתב רבינו הרמ"א ז"ל: 'שמסתפרין ביום ל"ג, ומרבים בו קצת שמחה'. וע"ז כתב רבינו המגן אברהם ז"ל (סק"ג): 'וכתוב בכוונות שגדול אחד היה רגיל לומר נחם בכל יום ואמרו גם בל"ג ונענש'. (וז"ל רבינו חיים וויטאל ז"ל בספר שער הכוונות (דרושי פסח דרוש י"ב) 'גם העיד הה"ר אברהם הלוי כי בשנה הנזכרת הלך גם הוא שם והיה נוהג לומר בכל יום בברכת תשכון נחם ה' אלהינו את אבלי ציון כו' (הכוונה לברכת 'ולירושלים עירך ברחמים תשוב' וכו', אלא שבנוסח הספרדים ברכה זו נקראת 'תשכון' כי בנוסחתם הברכה מתחילה במילים: 'תשכון בתוך ירושלים עירך' וכו'), וגם בהיותו שם אמר נחם כו' (כמו שאנו נוהגין לומר בתשעה באב בתפלת מנחה), ואחר שגמר העמידה א"ל מוז"ל כי ראה בהקיץ את רשב"י ע"ה עומד על קברו, ואמר לו אמור אל האיש הזה אברהם הלוי כי למה אומר נחם ביום שמחתנו, והנה לכן הוא יהיה בנחמה בקרוב, ולא יצא חדש ימים עד שמת לו בן א' וקבל עליו תנחומין...'.
ח אחד הפיוטים הידועים שנוהגים לשורר במירון בעת השמחה הגדולה בל"ג בעומר: 'אנשי ירושלים, יראים ושלמים, מה לכם פה ומי לכם פי כי התאספתם פה', וע"ז משיבים חברי המקלה: 'לכבוד התנאי האלוקי רבן שמעון בר יוחאי, ושוב מנגנים: 'ברוכי צפת' וכו', ושוב עונה המקלה 'לכבוד התנא' וכו', וכן הלאה: 'גדולי טבריה' וכו', 'גדולי חברון' וכו', 'הדורי חברון' וכו', 'ותיקי בני ברק' וכו'.

ט אחת מנבואות התוכחה של ישע"ה הנביא לעם ישראל בטרם החורבן (שם פסוקים טו-יז): 'כֹּה אָמַר אֱלֹהֵי צְבָא לֵךְ בָּא אֶל הַסּוֹכֵן הַזֶּה, עַל שִׁכְנָא אֲשֶׁר עַל הַבֵּית, מַה לָּךְ פֶּה וּמִי לָךְ פֶּה כִּי חֲצַבְתָּ לָךְ פֶּה קֶבֶר חוּצָבִי מִרוֹם קִבְרוֹ חוֹקֵקִי בַסַּלַּע מִשְׁכֵּן לוֹ. הִנֵּה ה' מַטְלֵטֶלְךָ סִלְטָלָה גִבְרָה וְעוֹטֵף עֵטוֹת'.

י ה' ירחם.

להקדים חשבון נפש הכלל והפרט. אך עם כל זאת שעת חימום^{יא} יפה לפתיחת הלב ולהתעוררות, כשאחר זמן, שטף החיים מטשטש ומעמעם הענין.

הפנית אצבע מאשימה כלפי אחרים, טובה להרגעת המצפון, אבל המבוקש באמת לחפש את חסרוני אני [והרי רק שוטה ידמה בלבבו שהוא שלם ותמים], ולצקת את ההתעוררות לתבנית של קבלה מעשית, אם בחובת הלבבות ואם בתיקון המעשים, בין אדם לחבירו ובין אדם לקונו יתברך, ולב יודע מרת נפשו^{יב}, אלא שיצרו מטעה ומשכיחהו, אבל בשעת כושר^{יג} - יש לנצלה.

והנה אף שלכל מאורע, ובוודאי בהיקף אסון כזה, יש סיבות משמיא^{יד}, מ"מ אין יוצא גם מידי פשוטו^{טו}, ואף שאין אנו שייכים כלל לדרגת תקנת חכמים בסנדל המסומר (שבת ס.ס.)^{טז}, אבל יש בה גם לימוד על זהירות כפשוטה, ומאחר שנתגלגל^{טז} חובה תרתי משמע^{יז} רח"ל, ובא ג"ל^{יח} הגלגל להחליף השיטה^{יט}, ראוי לקבל על עצמנו להזהר בכיוב"ז^{יז}, אף אם נראה שהשעה דוחקת וירט הדרך לנגדנו^{כא}.

והשי"ת יגדור פרצות עמו ישראל, וינחמנו בנחמה שלימה בביאגו^{כב}.

ידידך הכותב בלב נסער שאל

יא כלשון חז"ל על שעת התחלת הצער. ראה מס' מועד קטן (דף כד.): 'בשעת חימום'. ומפרש רש"י: 'בשעת התחלת הצער, בשעת מיתה'.

יב לשון הפסוק (משלי יד, י).

יג היינו 'שעת חימום' כנ"ל.

יד ולכן אנו חייבים בחשבון הנפש וכן"ל: 'לצקת את ההתעוררות לתבנית של קבלה מעשית, אם בחובת הלבבות ואם בתיקון המעשים, בין אדם לחבירו ובין אדם לקונו יתברך'.

טו לנקוט באמצעי זהירות, ולקיים מצות 'ונשמרתם מאד לנפשותיכם' כפשוטו.

טז ושם שנינו במשנה: "לא יצא האיש בסנדל המסומר" בשבת. ואמרו בגמרא (שם) "סנדל המסומר מאי טעמא, אמר שמואל שלפי הגזרה היו והיו נחבאין במערה, ואמרו הנכנס יכנס והיוצא אל יצא. נהפך סנדלו של אחד מהן, כסבורין הם אחד מהן יצא וראוהו אויבים, ועכשיו באין עליהן. דחקו זה בזה, והרגו זה את זה יותר ממה שהרגו בהם אויבים. רבי אילעאי בן אלעזר אומר, במערה היו יושבין ושמעו קול מעל גבי המערה (קול של סנדל המסומר. תוס'), כסבורין היו שבאו עליהם אויבים, דחקו זה בזה, והרגו זה את זה יותר ממה שהרגו בהם אויבים. רמי בר יחזקאל אמר, בבית הכנסת היו יושבין ושמעו קול מאחורי בית הכנסת, כסבורין היו שבאו עליהם אויבים, דחקו זה בזה והרגו זה את זה יותר ממה שהרגו בהם אויבים באותה שעה אמרו אל יצא אדם בסנדל המסומר. (וב'שפת אמת' שם כתב: 'אפשר שכל אלו היו, והכל אמת, ולכן כיון שבג' פעמים אלו ה' הסיבה על ידי הסנדל המסומר לכן גזרו עלי'. ואנו אין לנו כח לגזור גזירות.

יז א. שנתגלגלו אנשים זה על זה, מה שהביא את האסון. ב. שהאסון אירע בל"ג בעומר.

יח מלשון הפזמון הנאמר בסליחות לעשי"ת: 'בבא כגל הגלגל להחליף השיטה'. פירוש, כמו שהגלגל החוזר בעולם סוער ובא כמו גלי הים, להחליף את מדת הרחמים למדת הדין. 'להחליף השיטה' עפ"י לשון חז"ל עירובין צ"ט.

יט שנתחלפה השמחה של הילולת רשב"י לאבל גדול מאד.

כ בכיוצא בזה.

כא כלשון הפסוק (במדבר כב, לב) 'כי ירט הדרך לנגדי', וברש"י שם: 'ולפי משמעו כי חרד הדרך לנגדי, לשון רטט, כי ראיתי בעל הדרך שחרד ומהר הדרך, שהוא לכעסי ולהמרותי, ומקרא קצר הוא'.

כב בביאת גואל צדק. במהרה בימינו אמן ואמן.

נטפי נחמה

מכתבי טלרי עוז ונוחם מאת רבותינו הקדושים מצוקי ארץ עלי כתבם

רבינו האמרי אמת זיע"א

‘ואעפ”כ הלב שמח לעשות רצון יוצרו’

בערב שבת סמוך לבין השמשות פרשת וירא תרצ”ה נפטר בפתאומיות בנו הרה”ק ר’ יצחק זצ”ל ובשבת אמר רבינו במקהלות עם ד”ת המרעידים הלבבות:

קח נא את בנוך את יחידך אשר אהבת את יצחק, זקני ז”ל אמר שהנסיון היה שלא יניח אהבת הבן אלא יעלה לעולה עם האהבה, איתא בגמרא (עירובין כב א) אין התורה מתקיימת אלא במי שנעשה אכזרי על בניו כעורב, כאן היה הנסיון לשוחטו עם האהבה וזה נסיון עוד יותר גדול, איתא במדרש (נו ח) וישלח אברהם את ידו הוא שולח יד ליטול את הסכין ועיניו מורידות דמעות וכו’ מרחמנותו של אבא ואעפ”כ הלב שמח לעשות רצון יוצרו, היינו שצריך להיות שניהם יחד דמעות ולב שמח, איתא במדרש (שם ד) ויאמר יצחק אל אברהם אביו אבי, למה אביו אבי שני פעמים כדי שיתמלא עליו רחמים, אין הכוונה לעורר רחמים שלא ישחטנו אלא שעורר רחמי האב על הבן כדי שעם הרחמנות יקיים ציווי השי”ת, והיה השכר שאהבת השי”ת תהיה אלינו תמיד אפילו כשמקלקלין, לגולה עמוקות בדיון היינו שבעומק הדין יש גם כן רחמים.

רבינו הבית ישראל זיע”א

‘קורה לפעמים שלאבר’
‘יש טרוניות ותרעומות’

בניחום אבליים אצל בני הרה”ח ר’ וואווע זילברשטיין ז”ל ו’ תולדות ד’ כסלו תשל”ז.

ניחום אבליים איז א שווערע מצוה. אז”ל היה רגיל לומר והוא דבר ידוע שכשם שיש מצוה לנחם את האבל כך יש גם מצוה על האבל לקבל תנחומין, ואיני יודע המקור לזה אולם אפשר פשוט שהרי כל אבל רח”ל איז ציבראכען ביי זיך אין אז מ’ קומט ארויף מ’ זאגט א פאהר ווערטער ווערט הער ממילא א ביסל גלייך גישטעלט [הכוונה שאם לא מתנחם אינו מקיים המצוה]

רבינו החידושי הרי”ם זיע”א

‘איטשי מאיר היו לו שלשה עשר בנים יקרים ולא נשאר אחד. ולמה אתרעם אני’

בשעה שנסתלק בנו הרה”ק רבי אברהם מרדכי זצוק”ל ביום ש”ק כ”ז מנ”א תרט”ו שמע מרן החי’ הרי”ם את הרבנית כשהיא מצטערת מאד ומתאוננת על שאבד לה כזה אוצר יקר ניגש ואמר בזה”ל: הצרה שלנו תהיה נחמה בעד כמה אנשים מאחב”י כי אם יהיה לאחד צער גידול בנים וימות ילד אחד מבניו ויעלה במחשבתו ח”ו רעיון של תרעומות על רבש”ע אז יתנחם תיכף וישוב ממחשבתו הרעה ויאמר איטשי מאיר היו לו שלשה עשר בנים יקרים ולא נשאר אחד. ולמה אתרעם אני עכלה”ק.

(מאיר עיני הגולה אות תל”ח)

רבינו השפת אמת זיע”א

‘ומה אנו יודעין אפשר
שלמו לו ימיו הקצובים’

ב’ חי’ תרמ”ד גור.

החיים והשלום והישועה ונחמה לידידי הרבני המופלג הנגיד החסיד מ’ שלמה נ”י.

תנחם מבעל הנחמות תוך שאר אבלי ציון וירושלים וכו’.

ומאד אבקש אותך לחזק עצמך, ובלי ספק תאמין לי כי כל מה שתשכח ולא תעצב על בנך תיטיב לך וגם לו במקום שהוא ישלם לו ה’ טובה על קיצור ימיו בעוה”ז, ומה אנו יודעין אפשר שלמו לו ימיו הקצובים לו ולא שייך כלל לדאוג ע”ז לפי דעתך, והשי”ת יתן ותגדל את היתומים לכל טוב ותקבל נחת משאר צאצאך וישמור אותך מכל צער כו’ כאות נפשך ונפש ידיך המשתתף בצערך.

זכורני כשנפגע בני הר"ר יהורה אריה ז"ל וקיבל תרופות להקלת הכאבים גם כשהיה מחוסר הכרה הרהרתי בראותי את צערו ואת צער משפ' הרי הקב"ה כואב כאב שלנו, שכינה אומרת קלני מראשי [סנהדרין מו.]. עוד יותר ממה שאנו מרגישים, כתיב, 'עמו אנכי בצרה אחלצהו ואכבדהו', כעת אחרי שנסיימו יסוריה והטוב והמטיב לקחה אליו יתברך להיטיבה באחריתה, תקבלו תנחומין, אאזצ"ל אמר שמצוה ג"כ על האבל לקבל התנחומין, היום ט' באב היה יום האבל הכבד ביותר לבני ישראל, אבל אחרי ט' באב כתב מהרש"ל [שו"ת סי' נד] שהמחמיר בהן אינו אלא מנהג טעות, והובא ג"כ במשנה ברורה [סי' תקנא ס"ק לו].

השתתפתי בשמחתכם בברית מילה של בנכם ז"ל וכבר אז הרגשתי בצערכם וכעת אני משותף בכאבכם המקום ינחם אתכם ואת משפחתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.

והרי כמה כוחות ותפילות משקיעים הורים בבניהם

י"ט סיון תש"ע

לידידי החשוב ר' ... נ"י

הנני משתתף בצערך על פטירת בן יניק וחכים ברוך מרדכי ז"ל

וכלשון המדרש הובא ברש"י פר' בחוקותי "אבל זה שעמל וחרש וזרע וניכש ולבסוף אבדה תבואתו הרי שיניו קהות" והרי כמה כוחות ותפילות משקיעים הורים בבניהם, בתקוותם ובציפיותיהם, אך כבר אמרו חכמים: שתוק כך עלתה מחשבה לפני, ויהודים מאמינים בני מאמינים, מקבלים את גזירתו של אב הרחמן באהבה ובשתיקה ובאמונה, יעזרכם השי"ת לעמוד בנסיון הקשה וכמאמר צדיקים "ברוך גוזר ומקיים".

ויה"ר שתנחמו ותראה עם כל משפחתך רק טוב ונחת מצאצאין נ"י בבריאות ובמנוחה, ונתבשר תמיד רק טוב.

ידידך מוקירך.
שאול.

איתא בב"ב טז: אבל אין לו פה, שמעתי מזקני החסידים בשם המגיד מקוזניץ שהפי' הוא שלא מתחשבים בדיבורים שלו, כי קורה לפעמים שלאבל יש טרונות ותרעומות כלפי שמיא על מה ולמה הביאו לו הסיבה הזאת, וזה"פ אבל אין לו פה שאין מתחשבים בדיבורו.

רבינו הלב שמחה זיע"א 'ולפעמים קשה לכן אדם למצוא מילים לנחם'

בה"י ב' פ' וישב.

אהובי ידידי מוה"ר ... שי' ובניך שיחי' והמשפחה.

רציתי לבא לנחם אתכם ולא יכולתי, ולפעמים קשה לכן אדם למצוא מילים לנחם כנאמר, ואין דובר אליו דבר כי ראו כי גדל הכאב מאד, והמקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולכם כ"ר.

רבינו הפני מנחם זיע"א 'אם יש בזה נחמה, גם לי היו ב' בנים שנפטרו'

בה"י אור לי' מנ"א ד' ואתחנן תשנ"ג ירושלים עיה"ק תר"ב.

לכבוד הר"ר ... שי' לאוי"ט.

קשה לנחמכם, בגמרא (ברכות ה: וב"ב קטז). אמר ר' יוחנן דין גרמא דעשיראה ביר, ופירש רבינו נסים גאון (ברכות ה:): שהיה לר' יוחנן י' סיבות של בנים ל"ע, והעשירי נפל ליורה רותחת כשהיה ילד קטן ונטל ר' יוחנן עצם כדי לנחם בזה אבלים אחרים, ולכאורה תמוה איזו נחמה יש לאבלים בזה שהיה לר' יוחנן סיבות נוראות רח"ל אלא שלא יחשבו ח"ו שמידת הדין דוקא נגדם ומהשמים רודפים אותם, שהרי ר' יוחנן צדיק גמור היה, אלא צדיק בכל הדורות מנהיג עולמם, ואין אנו יודעים חשבונותיו והכל לטוב עבד, ובעומק הדין יש רחמים, לעתים איזה נשמה לוקחת יסורים, כשהקב"ה עושה דין בצדיקים מתיירא ומתקדש (רש"י פר' שמיני י, ג ובגמרא זבחים קטז): אינני מדמה עצמי ח"ו לר' יוחנן אבל אם יש בזה נחמה, גם לי היו ב' בנים שנפטרו תוך יסורים קשים.

”כי את אשר יאהב השם יוכיח”

דברי רבינו שליט”א בעת נישואים אברכים בימי השבעה
אצל משפחת הרב”ג הרב יצחק מנחם אנגלרד שליט”א
על שני בניו שנלב”ע ר”ל באסון מידון ל”ג בעומר תשפ”א

הנחמה האמיתית לידע

שסוף כל האדם לבוא ליריד למעלה

הם זכו לעשות נחת רוח לה', בסופו של דבר כולנו נבוא למעלה, וכל ימי חיינו בעולם הזה שמונים שנה או תשעים שנים כל עבודתנו ויגיעתנו הכל הוא כדי לעשות משהו נחת רוח לה', אם נשאל מה התכלית כן בעולם, הרי רק לעשות נחת רוח. והנה והם זכו לזה, לעשות נחת רוח לה'.

כשאחי הגאון ר' אריה ז”ל נפטר [בצעירותו בהיותו בן ז”ך שנים] אני הייתי בחיפה, וכשהגעתי הדבר הראשון שאבי [כ”ק הפני מנחם צוק”ל] אמר, שכולם נוסעים ליריד בדאנציג, אחד בא מוקדם ואחד בא מאוחר, אבל כולנו נוסעים ליריד הגדול. העולם הזה הוא רק פרוזדור, זוהו הנחמה האמיתית ונחמה אחרת אין.

יהודי אחד שנשרף לו ביתו אמר לגוי, כשנשרף ביתך גם הצלם שלך נשרף אבל אני אלקינו קיים, ורק הבית נשרף...

חביבים יסורים שע”כ מרגיש קירבת אלוקים

זכותם לגדל בנים אלו, איך שהיו בחיים ואיך שאחר כך, בגמרא (ברכות ה:) שר' יוחנן כאשר נפטר לו בנו העשירי צר עצם בסודרו ולקח זאת עמו בתדירות ואמר ”דין גרמא דעשיראה ביר” - זוהי העצם של בני העשירי, ובמהרש”א (שם) הביא דברי הערוך שמרוב החביבות היה נושא, בפשטות לומדים שמחמת חביבותו לבנו לקח ממנו למזכרת, אולם המהרש”א מפרש שכל כך היה חביב לו רגעי הדביקות שהיה לו באותם רגעים... כי הרי ”את אשר יאהב השם יוכיח”... והוא הרגיש את הקרבת ה' לי טוב, שיש בעת הזו של הנסיון...

במה שה' מלקה אותנו בזה הוא מרפא, שה' יברך אתכם ... בבריאות ואריכות ימים, ושיגדלו יידיש ואוינטליך, המקום ינחם אתכם ושלא תדעו מעגמת נפש. שה' יתן לכם כח, בשמחות.

הכח לקבל היסורים קיבלנו מאברהם

איתא בגמרא (גיטין נז:) על חנה ושבעת בניה, כשהוציאו את בנה השביעי להריגה, אמרה לו ”בניי לכו ואמרו לאברהם אביכם אתה עקדת מזבח אחד ואני עקדתי שבעה מזבחות”, היא אמרה את זה בשעת חימום (ואי אפשר לתפוס אדם בעת צער), אבל (אליבא דאמת) איך יכלה למדוד עצמה עם האבות הקדושים? אבל בספרים מבואר שהכוונה היא שמכאן שאברהם אבינו עקד את בנו יש לבני ישראל הכח לעמוד בעקידות, לקבל באהבה את הקרבנות שה' לוקח, ממה שאתה אברהם אבינו עשית עקידה אחת אחרים משלימים עם שתי מזבחות...

כאשר אדם לוקה

בכפלים מרצה כעולה

בגמרא חולין (ז:) כאשר אדם מקבל מכה חזקה באצבעו והיא כבר כואבת מלפני כן ממכה הקודמת, דם ניקוף מרצה כעולה, שהניקוף שני מרצה כדם עולה, כן הוא במכה שניה באצבע קטנה, במכה של עקידת שני בנים וודאי שהוא כעולה וכקרבן, ובגמרא (שם) הוסיפו תנאי ”והוא דקאזיל לדבר מצוה”, הרי בנים אלו מתו בדבר מצוה. אנו מבקשים (תפילת יו”ט) ”ותערב לפניך עתירתנו כעולה וכקרבן”, והרי זה באמירה בלבד, וכאן הוא במעשה ממש, עולה וקרבן.

[הרב אנגלרד שליט”א]: הם היו עולות תמימות היה להם ערליכקייט וחסידישקייט חזקה.

לפעמים יכולים לתלות בכה ובכה, אבל כאן שנלקחו ונפטרו מכל העדות בוודאי שזהו קרבן ציבור.

דברי התעוררות שנאמרו

בעקבות האסון הנורא שאירע במירון

נמסר באדיבות מכון 'עברא דרשא' להוצאת ד"ת מרכינו שליט"א וכל הזכויות שמורות להם.

ודברים, שהבן מבין לבד מה כוונתו, 'אשר ידעון איש נגע לבבו' (מלכים א' ח, לא), וכשהאדם מתעצל מלתקן מעשיו, הקורות באים לעוררו לשיפור המעשים.

החוטא מסלק רגלי השכינה ועושה חלל

ס'איז געווארען א לאך ביי יודען, נפרצה פירצה בישראל - נעשה חור וחלל אצל אחינו בני ישראל החרדים לדבר ה', הקאזניצער מגיד זי"ע מקשה על המשנה בפרקי אבות (פ"ד מ"ה) 'רבי יוחנן בן ברוקא אומר כל המחלל שם שמים בסתר נפרעין ממנו בגלוי', מלת 'בסתר' תמוהה, כי אם היה 'בסתר' מה 'חילול השם' איכא, דהא בכל דוכתא בגמרא דאמרינן דהוי חילול השם הוא בגוונא שאחרים רואים. ומבאר שכאשר אדם חוטא הוא מבקש להסתיר עצמו מהשגחת הבורא ית"ש, באמרו מי רואני ומי יודעני, ודוחק רגלי השכינה כביכול, וכאילו אומר צר לי המקום, **ואומר לו יתברך לך מכאן ותן לי מקום לחטוא**, וחושב שכן הוא. אבל באמת הבורא ית"ש לית אתר פנוי מיניה כלל וכלל בשום אופן, רק שהחוטא חושב בדעתו שמסתיר עצמו מהשגחתו, נמצא בזה שמסתיר עצמו מחלל שם שמים, שעושה פגם והפסק במציאות הבורא. וזה 'המחלל' שם שמים, שעושה זה המקום חלל מאת הבורא יתברך (ועי' שפת אמת ברעזאן בפרשתן בשם הרה"ק רבי מנדל מרימינוב זי"ע).

דבה"ק מתאימים לדרגת המגיד זי"ע ובני דורו שדיבר אליהם, שהרגישו שיש רבוננו של עולם ולית אתר פנוי מיניה, וחיו עם תחושה זו מידי יום ביומו - לא רק בעת שאירעה טרגדיה, ומי שחטא היה כאילו שאומר לו יתברך לך מכאן ותן לי מקום לחטוא. אבל לדורנו אנו, אמנם יש לנו אמונה, וכמבואר בתניא (פי"ח) שבכל נפש ישראל יש הכרה פנימית בבורא ית"ש שמתעוררת בעת נסיון גדול, אבל אמונה זו נשכחת ביום יום, ובעת החטא אין החוטא צריך כלל לומר לו יתברך לך מכאן ותן לי מקום לחטוא, כי בכל התנהגותו הוא כאילו אומר לך מכאן, שאינו חי עם האמונה שמלא כל הארץ כבודו.

כל אחד יראה לתקן נגעי עצמו

'על חטא' צריך כל אחד להכות על עצמו ועל חטאיו, ולא להיות חכם לדפוק על הלב של השני ולהורות לו מה עליו לתקן. כתיב (תהלים יט, י) משפטי ה' אמת צדקו יחדו, וידוע מאמר הרה"ק הרבי ר' בונם זי"ע, יעדער איינער וואס עס באטרעפט איהם - וואס הערט א שמועה וואס באדערט איהם, כל בר ישראל שהשמועה רעה מציקה לו בנפש הרי זה סימן שהדבר נוגע אליו, ועליו לבדוק מה הוא בעצמו לא בסדר, ואם כל אחד ירצה לתקן את השני לא תצמח שום תועלת, כל אחד צריך לתקן את עצמו, ויש לכל אחד מה לתקן. שנשמע אך ורק שמועות טובות ובשורות טובות (ל"ג בעומר תשפ"א).

כ"א צריך להתעורר - ואין אתנו מי שיאמר על מה באה הרעה הזאת

למדנו היום בפרקי אבות (פ"ד מט"ו) 'רבי ינאי אומר, אין בידינו לא משלות הרשעים ואף לא מיסורי הצדיקים', ובראשונים ומפרשי המשנה נאמרו בזה כמה פירושים, ויתכן לומר שטמון בדברי חז"ל 'אין בידינו משלות הרשעים' - שאין אנו ח"ו כרשעים שאין מרגישים ומושפעים כלל מהקורות וממשיכים בשלותם, אלא אנו מתעוררים, ומרגישים שתובעים מאתנו, אך 'אף לא מיסורי הצדיקים', איננו כצדיקים שידעו לומר על מה עשה ה' ככה ולמה באה לנו הרעה הזאת, מה הפגם אשר עלינו לתקן, מדה כגד מדה.

כל אחד יתקן נגעי עצמו

והנה להכות 'על חטא' על לב הזולת ולהראות מה השני צריך לתקן הוא דבר קל ביותר, אבל לא יהיה מכך שום תועלת, כל אחד צריך לתקן את מעשיו שלו, כל אחד יש לו מה לתקן, וכל אחד יודע מהו הדבר הצריך תיקון אצלו, והוא כדוגמת האב המזהיר לבנו בנפנוף אצבע בלא אומר

שייך לברך עליה. והרי רש"י כתב שלא ימסור עצמו על מנת שיעשה לו נס, כי כל המוסר עצמו על מנת לעשות לו נס אין עושים לו נס, ושלא לעשות לו נס עושין לו נס, שכן מצינו בחנניא מישאל ועזריה שלא מסרו עצמם על מנת הנס.

וקשה וכי מה ההו"א שימסור נפשו על מנת שיעשה לו נס, והול"ל טעם הפשוט שיעשה המצוה לשם שמים. ובשפת אמת (תרל"ה ד"ה ונקדשות) מפרש שהקידוש ה' היה עוד יותר גדול אם היה נעשה לו נס [וכמו חנניא מישאל ועזריה שאין נזכרים לדורות על מה שהיו מוכנים למסור נפשם למיתה, אלא אודות הנס שנעשה להם]. הרי חזינו מהשפת אמת שלא הפעולה של ה'מסירות נפש' [שע"ז יש לדון אם צריכה ברכה], אלא ש'הנס' הוא הקידוש ה' הגדול (ועי' בביאורי מהר"א ומ"ש בעבד"ד ח"ב עמ' קנא הערה ד), ובכל זאת אינו צריך לשאוף לזה [שהרי המוסר עצמו ע"מ לעשות לו נס אין עושין לו נס], אלא למה צריך לשאוף, להרגיש שהוא מסור לגמרי לבוראו ית' לאשר יעשה ואשר יצווה, אם לחיים ואם למוות, וזה בעצם הרגשה תמידית, לחיות עם ה' בכל מצב שהוא, בין בנסיון של קידוש ה' ממש, ובין בנסיון של עבירה, שהכח לעמוד בכל הנסיונות הוא על ידי שחיים עם הרגשת וידיעת ה', ומקיימים מצות 'ליחוד'.

הצרות באות מחמת חסרון כיריעת ה' הפנימית

ומקרא מלא אמר הכתוב 'הלא על כי אין אלקי בקרבי מצאוני הרעות האלה', שהגם שאנו מאמינים שיש רבנו של עולם, אבל לא 'בקרבי' - נישט אינערליך, נישט אין אלע דיינע געפילעהן, על כן מצאוני הרעות האלה. כי אין להסתפק באמירה וידיעה חיצונית, אלא לחיות מתוך ידיעה פנימית ולחוש זאת, כמו שאמר הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע, כששאלו חמיו לאיזה תכלית נסע אל המגיד הגדול ממעזריטש זי"ע, השיבו למדתי שיש רבש"ע, נזדעק חמיו, לדעת שיש רבש"ע?! הרי אפילו השפחה יודעת שיש רבש"ע, אמר לו הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע זי זאגט, איך ווייס! היא 'אומרת' שיש רבש"ע ואני 'יודע' שיש רבש"ע.

יעזור ה' שנזכה להתעורר לחיות עם הגעפיהל והידיעה הפנימית שיש רבנו של עולם, ולהרגיש היראה האמיתית של מורא שמים, ושהקב"ה יסלק כל רע מאחינו בני ישראל, ושלא נצטרך לרעות רבות שיעוררו אותנו אליו ית"ש, אלא אך טוב וחסד ירדפנו.

(פר' אמור תשפ"א ס"ג).

ובמבט המוטעה שלנו נראה שאמירת 'לך מכאן' היא חוצפה כלפי שמיא, אבל באמת מלבד החוצפה והרשעות טמון בזה גם סכלות, שהרי כל קיום האדם הוא רק מכח שהקב"ה כאן ובכל מקום, ואין שום דבר נפרד מהבורא ית"ש, כי אמנם הקב"ה נעלם בהאי עלמא, אבל הוא מהוה הכל והוא הכל, ואם יהא הפסק ומקום פנוי מהווייתו ית"ש לא יהא לו קיום כלל. ולפי טעות האדם ששייך שיהיה לו מקום לעצמו הרי הוא עושה חלל בעולם, כאילו שהקב"ה אינו מלא כל הארץ כבודו, וחלל זה צריכים לסתום.

ובזה מפרש המגיד זי"ע (שם) מה דכתיב בפרשתו (כד, טז) ונוקב שם ה', דהיינו שעושה נקב וחלל בשם ה' [כהו"א של הגמרא (סנהדרין נו), וידוע מרבוה"ק שהו"א של הגמ' ג"כ אמת], אף כי בודאי אי אפשר להסתר ממנו ית"ש בשום אופן, כי הוא ממלא כל עלמין ובגו כל עלמין, אבל עושה נקב באמרו כי עזב ה' את הארץ.

וזה מה שנצטוינו בפרשתו (כב, לב) 'ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל', דהיינו לא לטעות שיש מקום חלול מקדשותו ית"ש, אלא ונקדשתי 'בתוך' בני ישראל, ס'איז נישט דא קיין חלל, אין דער תוך איז אויך דא א רבנו של עולם. ועל זה צריך לעמוד, לחיות מתוך תחושה זו, ולמלאות את החלל.

וזאת היא המלחמה לה' בעמלק מדור דור, שאין השם מלא ואין הכסא שלם עד שימחה זרעו של עמלק, כי עמלק וחילותיו הם המפתים את האדם לומר 'לך מכאן ותן לי לחטוא' - לעשות כביכול חלל במלכות שמים, נקב בשם ה', ולעומת זה צריכים למחותו - לעשות נקב וחלל בעמלק, ועי"ז יתגלה שמעולם לא עזב ה' את הארץ, ומחשבה זו היא טעות וכזב, מ'דארף לעבען מיט דעם אייבערשטען.

האדם צריך למלא החלל ולחיות עם הקב"ה ועי"כ יהיה לו כח לעמוד בנסיון

והנה על קיום מצוה זו של 'ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל' כתב השל"ה הק' (שער האותיות אות א אמת ואמונה) שיש לברך ברכה כשמוסר נפשו על קדושת שמו, והשפת אמת הקשה (יו"ד סי' קנז) דאין מברכין על מצוות שאין בהם קום ועשה, ובאמת מצות קידוש השם היא מצוה תמידית, לעבען מיט דעם אייבערשטען, למלאות את החלל, לעבען מיט דער ריכטיגע געפיהל, ומהאי טעמא לא

עיקר הנסיון – קבלת היסורים באהבה

טו"ב כסלו תשס"ה לפ"ק

לכבוד ידידי וידיד בית אבא, רודף צדקה וחסד ומצניע לכת, הרה"ח ר' יעקב רוזנקרנץ שליט"א {ז"ל}, עם ב"ב יחי', וכל המשפחה הנכבדה נ"י.

בהיותי אתמול לנחמכם, וראיתי עד כמה הומה לבכם, לב הורים שפולים, נסיתי להשקיע סערת רוחכם, על שלא הספיקה שעתכם להפציר בתפלה ובקבלה טובה, לרפואת בתכם מרת ניחה ע"ה, - אך הדברים הנאמרים בפה, הם רק לשעתם, והכאב והיגון - מתמידים ונמשכים, על כן חשבתי להעלות הדברים בכתב, אולי יהיו מעט צרי ללבכם הנשבר.

הזכרתם את חסדי השי"ת להרב קרייזוירט זצ"ל, שקיבל על עצמו קבלה טובה בהיותו בשערי מוות, וניצל לחיים, והי צר לכם שלא ידעתם ממחלת בתכם ולא יכולתם לעשות כן, - הנה כולנו מאמינים באמונה פשוטה שכל מחשבות אדם ותחבולותיו, כולם מכוונים מלמעלה ע"י הבורא יתברך, עילת העילות וסיבת הסיבות, הן במעשים גדולים כגון חורבן הבית השני, שאמרו חז"ל (גיטין נו:): שהיתה לר"י בן זכאי אפשרות הצלת ביהמ"ק, אך הקב"ה משיב חכמים אחור ודעתם יסכל (ישעיה מד, כה), והן במעשים קטני ערך, כגון הושיט ידו לכיס ליטול שלש פרוטות ועלו בידו שתיים, שזה נקרא אצל חז"ל (עי' ערכין טז:): יסורים מן השמים, ואמנם ניתן לבני אדם הזכות להתפלל אליו יתברך שמו, אך לא הובטח לאדם שיוכל לפעול בתפלתו כרצונו, והרבה דרכים למקום, ולפעמים מעלימים הדבר שנגזר כדי שלא יתפללו עליו, ואז לא יועיל כל טעדיק לגלות הדבר.

בודאי שהיה מקום לדון אם צריכים לגלות להורי המנוחה על מחלתה, אך עכשיו לאחר מעשה, כשנתגלגל הדבר כך, בוודאי כך היה רצון הקב"ה, לנעול שערי תפלת הוריה יבדלחט"א.

קטנים אנו מלהשיג ולידע חשבונות שמים, למה לא חפץ השי"ת בקבלות טובות ובצדקות שהייתם בוודאי עושים לזכות רפואתה, אולי גלוי לידע תעלומות נדבת לבכם ופזרונתכם לצדקה, ואין חפץ לנסותכם בכך [ואולי לא הייתם יכולים להגיע לגודל הקבלה שקיבל על עצמו, למשל, הרב קרייזוירט זצ"ל, הן בהיקף צדקותיו, והן בהיותו מעשה ומזכה את הרבים, ולא רק עושה ונותן בעצמו, - מה שנמנע ממכם לפי גילכם, בריאותכם, וטבעכם], ואולי טעמים אחרים הנעלמים מעינינו, - אחת נדע: כך היה רצון הבורא ית', וכך עלתה במחשבה לפניו, ומי שנתן עצה ורעיון להרב קרייזוירט, הוא עצמו העלים וכיסה הדבר מכם.

הזכרתם בדבריכם, את חסדי השי"ת לפני כיובל שנים, בעשותו עמכם נס ופלא לרפואת בתכם המנוחה ע"ה - והרי ברור ופשוט, אם היו מציעים לכם אז מן השמים לרפואתה ולהחיותה למשך כחמשים שנים, בוודאי הייתם מסכימים בשתי ידיים להצעה זאת, ובלבד שתתפרא, והרי כך עשו עמכם באמת, אלא שלא הודיעוכם אז משך שנותיה וימיה, ובא בעל הפקדון ונטל את פקדונו, ומי יאמר לו מה תעשה.

איתא בספרים, שנסיון העקדה לא היה במה שמקיים אברהם אבינו רצון בוראו, אלא במה שהיה ליבו שילם ומסכים עם רצון בוראו, והרי אצלכם, אף שלא הודיעוכם ולא שאלוכם אם אתם מסכימים לעקדה הזאת, אבל יש ביכולתכם לעמוד בנסיון ההסכמה והקבלה באהבה ובשתיקה את רצון הבורא, יכולת שהוטבעה בנפשות ישראל מכוח אברהם אבינו ע"ה, והרי בכל שנות חייכם עברו עליכם הרבה גלים והרבה מים הזידונים, ועל כל גל וגל נענעתם ראשכם, בהשלמה ובקבלת רצון השי"ת, אמצו נא אף הפעם, בנסיון שאולי גדול מכולם, להקריב הקרבן לנחת רוח לפניו בקבלת רצונו, ולא רק בעצם פטירתה, רק גם נעילת שערי התפלה בפניכם, שהיא ג"כ מרצונו יתברך, ובוודאי גם הנפטרת ע"ה ידעה שבגלותה מצבה להוריה יתפללו ויברכו במעשים טובים לרפואתה, ואעפ"כ הסכימה למסור נפשה ולוותר על סיכוי זה להצלתה, בשביל כיבוד אב ואם, והרי נתקבל קרבנה לרצון, ואשריכם שגידלתם בת כהנפטרת ע"ה, אשר ידועה במעלותיה, בהתנהגותה בחייה עם בעלה הרב ר' אריה יבדלחט"א, ברדיפת צדקה וחסד בהצנעת לכת מופלגת, ובהתנהגותה בשערי מוות.

כל יהודי מפליטי החרב והשוואה, הצילוהו משמים למטרה מיוחדת, יש מהם לתיקון נפשו, ויש מהם להקמת בתים ומשפחות בישראל, אך יש שזכו במיוחד, להחיות עם רב ולהיות ממזכי הרבים, סבורני שאפשר לומר עליכם שניצלתם מגיא ההריגה, לא רק למען נפשכם ומשפחתכם הנכבד, אלא להחיות עם רב כפשוטו, במעשי צדקה וחסד שעל אף כל צניעותם והסתרתכם, יצא שמעם ונתפרסמו, ויחזק השי"ת בריאותכם וכוחכם, ירפא לשברי לבכם ויחשב עצבותיכם, והמשיך בפעולותיכם הנשגבות, ולראות רוב נחת מכל צאצאיכם, בלי עגמת נפש ובלי עצב, ובנחמת ציון תנוחמו במהרה בימינו אמן.

ידידכם המשתתף בצערכם הרב
ומתפלל להשי"ת לחיזוקכם בגוף ובנפש
שאול אלתר

